

Карповачки лист

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ, 2026.

Специјално издање
КАРЛОВАЧКИ ЛИСТ 021
„Патријарси Карловачке патријаршије (1848–1920): црквено руководство Срба
у Сремским Карловцима“
Сремски Карловци, 2026.

Издавач:
Центар за културу, едукацију и медије „Академац“
Сремски Карловци

За издавача:
Проф. др Александра Пењишевић

Главни и одговорни уредник:
Проф. др Бранислав Санчанин

Дизајн корица:
Јелена Николић

Графички дизајн:
Анка Срећковић

Карловачки лист је уписан у Регистар медија: NV 000939
ISSN 2956-0217 = Карловачки лист 021

Штампа:
„3Д+“, Београд

Тираж: 500

САДРЖАЈ

Бранислав Санчанин	
УВОДНИК	3
Бранислав Санчанин	
ЈОСИФ РАЈАЧИЋ – ПАТРИЈАРХ 1848-1861	4
Дарко Париповић	
САМУИЛО МАШИРЕВИЋ - ПАТРИЈАРХ 1863-1870	11
Дарко Париповић	
ПРОКОПИЈЕ ИВАЧКОВИЋ – ПАТРИЈАРХ 1874-1879	16
Дарко Париповић	
ГЕРМАН АНЂЕЛИЋ – ПАТРИЈАРХ 1879/1881-1888	20
Бранислав Санчанин	
ГЕОРГИЈЕ БРАНКОВИЋ - ПАТРИЈАРХ 1888/1890-1907	26
Бранислав Санчанин	
ЛУКИЈАН БОГДАНОВИЋ – ПАТРИЈАРХ 1908-1913	34

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад
930.85(497.113)

КАРЛОВАЧКИ лист 021 / главни и одговорни уредник Бранислав Санчанин. - Год. 1,
бр. 1 (2022). - Сремски Карловци : Центар за културу, едукацију и медије „Академац“,
2022- (Београд : 3Д+). - 30 cm Годишње.
ISSN 2956-0217 = Карловачки лист 021
COBISS.SR-ID 79126025

Штампање специјалног издања
Карловачког листа 021 подржао
је Покрајински секретаријат за
културу, јавно информисање и
односе с верским заједницама и
Општина Сремски Карловци.

УВОДНИК

„Патријарси Карловачке патријаршије (1848–1920): црквено руководство Срба у Сремским Карловцима“

Историја Сремских Карловаца нераскидиво је повезана са историјом Српске православне цркве и српског народа. Током више од седам деценија, од 1848. до 1920. године, Сремски Карловци представљају једно од најзначајнијих духовних, црквених, просветних и културних средишта Срба у Хабзбуршкој монархији. У овом месту стоје патријарси Карловачке патријаршије и доносе се важне одлуке које обликују духовни, просветни и национални живот српског народа.

Специјално издање *Карловачког листа* 021 посвећено је патријарсима Карловачке патријаршије који у различитим историјским околностима преузимају одговорност за њено управљање. Тема обухвата период од 1848. године, када је Карловачка митрополија уздигнута на степен патријаршијског достојанства, до 1920. године, када у процесу уједињења српских црквених области долази до обнове јединствене Српске православне цркве.

У средишту овог издања налазе се личности Јосифа Рајачића, Самуила Маширевића, Прокопија Ивачковића, Германа Анђелића, Георгија Бранковића и Лукијана Богдановића. Њихове биографије и деловање посматрамо у ширем историјском контексту, са посебним освртом на њихову улогу у очувању православне вере, просвете, културе и националног идентитета српског народа.

Публикација доноси историјске и биографске текстове, архивску документацију, портрете, фотографије и другу илустративну грађу. Намера нам је да сложено историјску грађу представимо на приступачан, читљив и стручно утемељен начин, повезујући научне чињенице са новинарским приступом. На тај начин желимо да значај Карловачке патријаршије и улогу њених поглавара приближимо не само истраживачима и познаваоцима историје, већ и ученицима, студентима и широј јавности.

Посебан значај овог издања видимо у очувању историјског памћења и културног и духовног наслеђа Сремских Карловаца. Историја није само сећање на прошлост већ и основа за разумевање времена у којем живимо. Упознавањем младих са људима, институцијама и догађајима који су обликовали српски духовни и културни простор доприносимо развијању историјске свести и одговорнијем односу према наслеђу.

Овим специјалним издањем настојимо да још једном подсетимо на значај Сремских Карловаца као места духовности, културе, просвете и историјског памћења. Причом о карловачким патријарсима чувамо сећање на једно изузетно раздобље српске историје и истовремено афирмишемо наслеђе које и данас представља важан део идентитета овог места и српског народа.

У Сремским Карловцима,
2026.

МИТРОПОЛИТ И ПАТРИЈАРХ ЈОСИФ РАЈАЧИЋ (1842–1861)

Патријарх Јосиф (световно име Илија) Рајачић једна је од најзначајнијих личности српске црквене и политичке историје XIX века. Његов живот и деловање били су нераскидиво повезани са борбом за очување православне вере, националног идентитета и политичких права Срба у Хабзбуршкој монархији. Као митрополит карловачки, а потом и први патријарх обновљене Српске патријаршије у оквиру Карловачке митрополије, одиграо је пресудну улогу у револуционарним догађајима 1848. године и стварању Српске Војводине.

Јосиф Рајачић рођен је 20. јула 1785. године у Лучанима код Брња, на подручју Огулинске граничарске регименте, између Велебита и Капеле. Његова породица потицала је из околине Бање Луке, одакле су се преци доселили током XVII века. Према породичном предању, презиме Рајачић настало је по претку Рајаку, од кога су првобитни Рајаковићи временом постали Рајачићи. Породица је била позната по бројним свештеницима, а његов отац Лука био је парох, док се мајка звала Василија. У таквом окружењу Илија је одрастао у духу православне вере, народне традиције и просветитељских вредности.

Патријарх Јосиф Рајачић

Основно образовање стекао је у немачким грађанским школама, где је одлично савладао немачки језик, што ће му касније бити од велике користи у комуникацији са државним властима. Школовање је наставио у Загребу, Сремским Карловцима

и Сегедину, где је од 1806. до 1808. године изучавао филозофију код пијариста. Потом је отишао у Беч са намером да настави студије, али их није окончао због избијања рата између Аустрије и Француске. Када су се француске трупе приближиле Бечу, добровољно се прикључио

ђачком батаљону ради одбране престонице и царства. По окончању рата није наставио студије, већ је прихватио позив горњокарловачког епископа Мојсија Миоковића, који га је у априлу 1810. године замонашио у манастиру Гомирју, давши му монашко име Јосиф.

Пре монашења извесно време боравио је у епископском двору у Плашком, где је, по свему судећи, довршио богословско образовање. Захваљујући својој образованости, ревности и организационим способностима, брзо је напредовао у црквеној служби и постао архимандрит манастира Гомирја. За време болести епископа Мојсија Миоковића успешно је управљао Горњокарловачком епархијом као администратор. Мада се очекивало да ће после смрти епископа бити изабран за његовог наследника, митрополит Стефан Стратимировић ту дужност поверио је архимандриту Лукијану Мушицком.

У овом периоду Рајачић је био укључен и у превођење Синодског катихизиса из 1774. године са црквенословенског на српски језик. Превод је покренула Горњокарловачка команда са намером да буде штампан латиницом, што је код митрополита Стратимировића изазвало подозрење да би такав поступак могао представљати корак ка унијаћењу православних Срба. Захваљујући заштити епископа Миоковића, Рајачић није сносио последице, а

превод никада није објављен.

У јуну 1829. године митрополит Стефан Стратимировић хиротонисао је Јосифа Рајачића у Саборној цркви у Сремским Карловцима за далматинског епископа. Далматинска епархија била је једна од најпространијих у Карловачкој митрополији, простирала се од Пероја у Истри до Бара, а њено седиште налазило се у Шибенику.

На челу Далматинске епархије Рајачић се суочио са озбиљним покушајима унијаћења православног становништва. Одлучно је бранио православље и црквену самосталност, због чега је ушао у оштар сукоб са далматинским гувернером, грофом Лилијенбергом. Свесан да је образовање најбоља одбрана од верског и националног притиска, 1833. године основао је Богословију у Шибенику, смештену у својој епископској резиденцији. Истовремено је обавио канонску визитацију читаве епархије, посетивши Дубровник, Херцег Нови, Котор и бројна друга места, чиме је додатно учврстио везе са свештенством и верним народом.

Одлуком Дворске канцеларије 1833. године премештен је у Вршачку епархију, а његов избор потврдио је и Свети архијерејски синод. И у Вршцу се сусрео са проблемима унијаћења, нарочито међу румунским становништвом које је тада припадало Карловачкој митрополији. Током епидемије азијске колере није напуштао свој народ, већ је

заједно са свештенством обилазио оболеле и организовао помоћ. Стечено искуство искористио је и 1848. године, када је колера захватила подручје Војводине, упутивши становништву посебан проглас са упутствима за заштиту од болести.

Као вршачки епископ посебну пажњу посвећивао је развоју просвете. Године 1835. поставио је темеље Вршачке гимназије, приложивши њеном фонду 3.600 форинти, а истовремено је основао и богословску школу, уверен да се духовни и национални опстанак народа темељи на образовању.

После смрти митрополита Стефана Станковића, августа 1842. године одржан је Црквено-народни сабор ради избора новог митрополита. Кандидати су били епископ вршачки Јосиф Рајачић, темишварски епископ Пантелејмон Живковић и будимски епископ Платон Атанацковић. Рајачић је добио убедљиву већину гласова, али не и једногласну подршку која је била предвиђена дотадашњом праксом. Цар Фердинанд V је преко свог комесара искористио је право да, у случају да одлука делегата није донета једногласно, по сопственом нахођењу постави поглавара архидијецезе. За митрополита српске Цркве у Хабзбуршкој монархији именовао је вршачког епископа Јосифа. Две године касније, захваљујући његовом противљењу, на Угарској дијети пропао је покушај да се Православној цркви наметне

грегоријански календар. За време управе митрополита Јосифа, цар Фердинанд V издао је резолуцију којом се „грчкоисточна, српскоправославна Црква ставља у ред са осталим хришћанским црквама у Угарској. [1]

православног семинара, отварање универзитета у Сремским Карловцима, проширење гимназијског образовања са шест на осам разреда, као и за оснивање митрополитске гимназијске штампарије у Карловцима, што је на

Најзначајније место у историји Јосиф Рајачић заузима током револуционарних догађаја 1848. године. После избијања револуције у Хабзбуршкој монархији, као члан Горњег дома учествовао је у делегацији која је отпутовала у Беч ради разговора са царем о признавању нове мађарске владе. Међутим, убрзо је постало јасно да интереси српског народа нису заступљени, па је Рајачић, под снажним притиском народа, сазвао Народну скупштину у Сремским Карловцима за 1. (13.) мај 1848. године.

Рајачић је о паљењу матрикула и протокола обавестио мађарског министра вера и просвете Јожефа Етвеша, истовремено наложивши епископима да црквену документацију чувају на сигурном месту. Међутим, упркос његовим упутствима, до уништавања ових списа дошло је и у Бечеју, Великом Бечкереку и Вршцу. Током боравка на Сабору у Пожуну, Рајачић је упутио проглас српском народу, позивајући га на оданост владару, очување мира и уздржавање од поступака под утицајем провокатора. Са друге стране, Ђорђе Радак, један од предводника кикиндске побуне од 12/24. априла 1848. године, тврдио је да се митрополит одлучно противио сазивању Мајске скупштине и да је из Карловаца удаљавао младе који су настојали да га на то принуде, при чему је као пример навео и сопствени случај. Ипак, када је био приморан

Патријарх Јосиф Рајачић

Као митрополит био је члан Горњег дома Угарског сабора (Дијете) у Пожуну (данашњој Братислави), где је доследно бранио права српског народа. Залагао се за оснивање

крају успешно реализовао. Његов парламентарни рад сведочи да је црквену службу схватао не само као духовно већ и као национално и просветно послање.

да преузме вођство народног покрета, Рајачић је доследно заступао српске националне интересе, како на дипломатском тако и на војном плану, све до јула 1849. године, када је, након окончања револуције, одведен у Беч и стављен у кућни притвор. [2]

На историјској Мајској скупштини проглашена је Српска Војводина као посебна политичка јединица у оквиру Хабзбуршке монархије. За српског војводу изабран је пуковник Стеван Шупљикац, док је митрополит Јосиф Рајачић једногласно проглашен за српског патријарха. Тим чином обновљено је патријарашко достојанство Српске православне цркве у Хабзбуршкој монархији, укинута још почетком XVIII века. Истовремено је образован Главни одбор као извршни орган Српске Војводине, на чијем се челу налазио управо патријарх Рајачић.

Као вођа српске делегације отпутовао је у Инсбрук, где је боравио цар Фердинанд V, са намером да добије потврду одлука Мајске скупштине. На путу је делегација свечано дочекана у Загребу, где је Рајачић, у одсуству загребачког бискупа, увео у дужност новоизабраног бана Јосипа Јелачића. Ипак, боравак у Инсбруку није испунио очекивања, јер цар није прихватио захтеве српске делегације. Тек након ступања на престо цара Франца Јосифа I, у децембру 1848. године, потврђени су избори Стевана Шупљикаца за војводу и Јосифа Рајачића за патријарха, али питање аутономне Српске Војводине није било у потпуности решено.

У годинама које су уследиле Рајачић се нашао у сукобу са будимским епископом Платоном Атанацковићем, који је током српско-мађарског сукоба био наклоњен мађарској страни. Спор је настао након

што је мађарска влада без сагласности патријарха преместила Атанацковића у Бачку епархију. Рајачић је тај поступак прогласио неканонским, док је Атанацковић своју одбрану изложио у опширном спису под називом *Аналиишка*. После извесног времена спор је окончан компромисом, а штампани примерци *Аналиишке* су уништени. [3]

У тежњи да нађе компромис са мађарском аристократијом, Бечки двор је успоставио територијални интегритет Угарске и укинуо, крајем 1860. године, Војводство Српски и Тамишки Банат. То је изазвало отпор и довело до националног револта Срба, а у Карловцима је тим поводом одржан политички сабор. Сабор је сазван на Благовести, 2. априла (21. марта) и трајао је до 20. (8) априла 1861. године, а познат је као Благовештански сабор. На овом сабору затражено је обнављање Српске Војводине, са посебним обласним границама и унутрашњом аутономијом, а под заштитом уставне слободе у оквиру Краљевине Угарске и са изборним српским војводом на челу. Иако су закључци Сабора били добро осмишљени, никада нису разматрани у Угарском сабору, па нису ни реализовани. [4]

Мајска скупштина у Сремским Карловцима

*Благовештенски сабор у Сремским Карловцима
Академик Влахо Буковац (1855-1922)*

Патријарх Јосиф Рајачић сматрао је да је основни смисао рада Сабора и његових седница у настојању да се српски захтеви, путем уставних и законских механизма, представе и уграде у правни систем Угарске. Према његовом мишљењу, само на тај начин могуће је обезбедити очување кључних обележја народног идентитета – народности и језика. Очување језичких права представљало је темељ за остваривање и заштиту политичких права, без којих није било могуће обезбедити дугорочни опстанак српског народа у оквирима Хабзбуршке монархије. Истовремено, патријарх Рајачић је, у својству духовног поглавара, изразио незадовољство и забринутост због чињенице да у раду Сабора нису били заступљени представници Војне границе и српских области изван новооснованог Војводства Србије и Тамишког Баната, иако су се те области налазиле под

духовном јурисдикцијом Карловачке митрополије. Нагласио је да српске привилегије не могу бити ограничене територијалним оквирима, већ да припадају целокупном српском народу у Монархији, без обзира на место његовог настањивања. [5]

На Мајској скупштини 1848. године и Благовештенском сабору 1861. године, као два кључна политичка догађаја у историји Срба у Хабзбуршкој монархији, јасно и недвосмислено је истакнут захтев за успостављањем Српске Војводине. Главни носилац ове идеје и најзначајнији политички предводник српског народа у борби за стварање посебне српске круновине, независне од надлежности Угарског сабора, био је митрополит, а потом патријарх Јосиф Рајачић. Након укидања Српског Војводства и Тамишког Баната 1860. године, после једанаест година постојања, патријарх Рајачић остао је један од

најважнијих идеолога обнове идеје о српској територијалној аутономији у оквиру Монархије. Замишљена нова Српска Војводина требало је да буде територијално и етнички другачије устројена од претходне круновине, са широким политичким, управним и законодавним надлежностима, које би јој давале обележја посебне државноправне целине, односно федералне јединице у оквиру Хабзбуршке монархије. Одлуке донете на Мајској скупштини представљале су темељни правац српске националне политике у Хабзбуршкој монархији током друге половине XIX века. Оне су истовремено најавиле политичке идеје које ће бити формулисане на Благовештенском сабору 1861. године, али и утицале на касније политичке програме, ставове и захтеве српских политичких странака и представника пречанских Срба. [6]

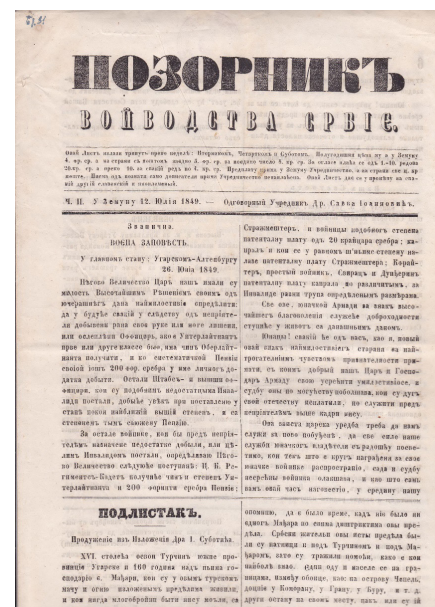
Пре избијања револуције 1848. године Срби у Аустријском царству располагали су само једним политичким листом – *Сербским народним новинама*, које је у Пешти уређивао Теодор Павловић. У то време још увек није било у потпуности сагледано да Пешта не може трајно представљати национално, политичко и културно средиште српског народа у Хабзбуршкој монархији. Та чињеница постала је јаснија тек са продубљивањем српско-мађарских супротности и њиховим прерастањем у отворени

сукоб током револуције. Избијање револуционарних догађаја условilo је и повећану потребу за благовременим, обимнијим и садржајнијим информисањем јавности. До 1848. године српска периодична штампа у великој мери је, по свом изгледу, формату и уређивачкој концепцији, следила узоре аустријских и мађарских листова. Међутим, револуционарна збивања представљала су прекретницу у њеном развоју, јер је српска штампа постепено почела да формира сопствени идентитет и препознатљиве програмске и уређивачке особености. Револуционарни период обележило је покретање листова *Весник*, *Найредак* и *Позорник*, који су представљали значајан одраз политичких и друштвених прилика тог времена.

кључних политичких питања представљао сукоб између патријарха Јосифа Рајачића и Ђорђа Стратимировића. У својој уређивачкој политици лист је недвосмислено подржавао патријарха Рајачића, заступајући његове политичке ставове и активности.

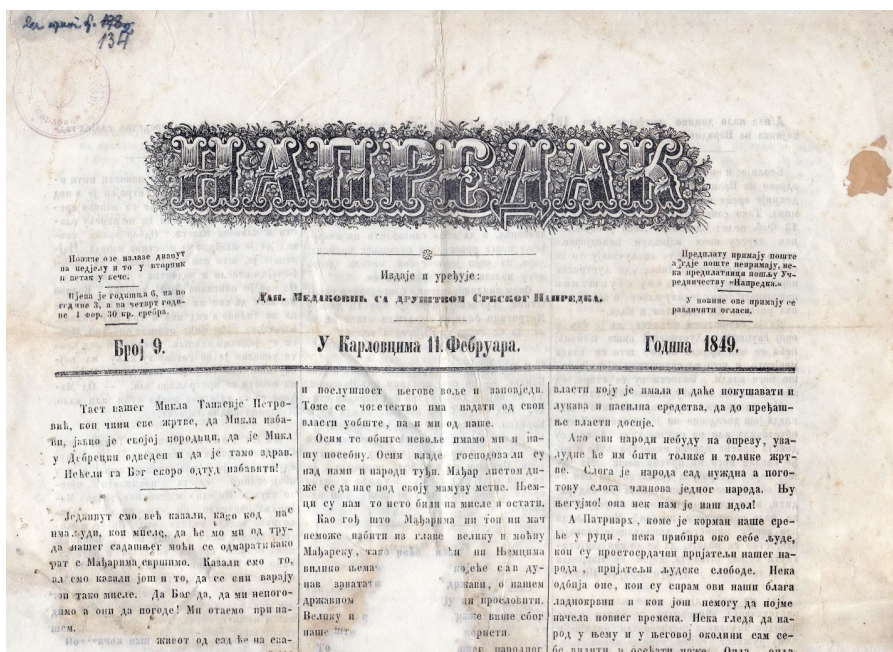
Найредак је, без сумње, био лист који су обликовали образовани, способни и политички ангажовани појединци, препознатљиви по критичком односу према носиоцима власти. У почетку је редакција исказивала изразито поштовање и поверење према патријарху Јосифу Рајачићу. Међутим, такав однос нарушен је након што је лист критиковао реорганизацију управе у Српској Војводини 1848. године, указујући на неспособност појединих носилаца јавних функција и позивајући

су довољан повод да власти забране даље излагање *Найрешика*, док су већ одштампани примерци заплени и уништени. Ипак, у наредном броју редакција је наставила са још оштријом критиком Рајачићевих најближих сарадника, настојећи да истовремено нагласи како патријарх није имао никакву улогу у доношењу одлуке о забрани листа.

Лист „Позорник“

Гашењем *Весника* и *Найрешика*, Срби у Угарској остали су без сопственог гласила у јеку револуционарних збивања 1848/49. године. Све-сан значаја штампе као средства политичког деловања и заштите националних интереса, патријарх Јосиф Рајачић покренуо је иницијативу за оснивање новог листа, поверивши место главног уредника Сави Јовановићу, адвокату, новинару и издавачу. Први број *Позорника* објављен је 17. јула 1849. године. Већ након

Лист „Найредак“

Лист *Весник* излазио је у периоду када је једно од

их да добровољно поднесу оставке. Овакви ставови били

другог броја лист је променио назив у *Позорник Војводства Србије*, док је од 25. септембра 1849. године излазио под називом *Позорник Војводине Србије*. Лист је излазио три пута недељно.

За разлику од *Найрејка*, чија је уређивачка политика била изразито критички усмерена према актуелним властима, *Позорник* је заступао умеренији и прагматичнији приступ. Његова уређивачка концепција била је усмерена ка остваривању што повољнијих политичких и друштвених услова за национални развој Срба у Хабзбуршкој монархији, настојећи да националне интересе афирмише кроз сарадњу са легитимним институцијама и државним властима. [7]

Живот Јосифа Рајачића протекао је у непрестаној борби за очување верских, просветних и националних права српског народа. Поводом педесетогодишњице свештеничке службе, 1861. године, одликован је Леополдовим орденом. Био је носилац и

Ордена Гвоздене круне првог реда, а исте године он и његови сродници стекли су наследну баронску титулу, на основу молбе коју је још 1856. године упутио цару Францу Јосифу.

Патријарх Јосиф Рајачић преминуо је 1. децембра 1861. године. Сахрањен је у Саборној цркви у Сремским Карловцима, где почива као један од најистакнутијих поглавара Карловачке митрополије.

Историјски значај Јосифа Рајачића далеко превазилази оквире његове црквене службе.

Он је био духовни вођа, политички представник и национални првак српског народа у једном од најбурнијих периода његове историје. Његовим деловањем учвршћен је углед Српске православне цркве, обновљено је патријарашко достојанство, унапређено српско школство и постављени темељи модерне политичке борбе Срба у Хабзбуршкој монархији. Због тога Јосиф Рајачић остаје једна од кључних личности српске

историје XIX века, чије су духовно, национално и државотворно наслеђе трајно обележили развој српског народа северно од Саве и Дунава.

Саборни храм Светиої оца Николаја

Литература

1. Ерцеган, С. (2014). *Сјоменица Владичанства сремскої*. Сремски Карловци: Српска православна Епархија сремска.
2. Петковић, П. (2023). Политичке идеје Срба у револуцији 1848/49. године. У Ж. Милановић и С. Скубан (ур.), *Зборник радова Седмої међународної интєрдисциплинарної скуїа младих научника друштвених и хуманисџичких наука „Контексти“* (стр. 151–191). Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду.

3. Петковић, Г. (2006). Митрополит и патријарх Јосиф Рајачић (1842–1861). *Карловачке новине*, 83
4. Димић, Ж. (2011). *Сремски Карловци*. Сремски Карловци: Каирос.
5. Микавица, Д., Лемајић, Н., Васин, Г., & Нинковић, Н. (2016). *Срби у Хабзбуршкој монархији 1526–1918*. Нови Сад: Прометеј.
6. Микавица, Д. (2017). Патријарх Јосиф Рајачић и српске новине у доба револуције 1848–1849. *Зборник радова са научне*

конференције „Патријарх Јосиф Рајачић и његово доба“ (стр. 67–95). Архив Српске православне цркве; Епархија сремска Српске православне цркве.

7. Санчанин, Б. (2017). Патријарх Јосиф Рајачић и Војводина као идеја српске државности у Хабзбуршкој монархији. *Зборник радова са научне конференције „Патријарх Јосиф Рајачић и његово доба“* (стр. 205–212). Архив Српске православне цркве; Епархија сремска Српске православне цркве.

ПАТРИЈАРХ САМУИЛО МАШИРЕВИЋ (1804-1870)

Карловачка митрополија је током 19. века прошла кроз периоде великих изазова, трзавица, успона и падова, који по својој суштини осликавају историју Срба и њихов положај у Хабзбуршкој монархији. Српска црквена елита од почетка 18. века до средине 19. века имала је пресудну улогу и значај по живот српског народа у Аустријском царству. Њена власт и утицај били су немерљиви и црквена елита остаје незаобилазан фактор свих дешавања. Стога је место Карловачке митрополије и њених архијереја од пресудног значаја за постојање и опстанак Срба у Хабзбуршкој монархији у поменутом периоду.

Револуција 1848-1849. године значајна је прекретница у историји Карловачке митрополије. Проглашење Јосифа Рајачића за српског патријарха, потом српско-мађарски рат, доводе до прве веће озбиљније кризе коју ће решавати махом својим личним ауторитетом и помогнут државним властима, сам патријарх. После Револуције, па све до Благовештенског сабора 1861. године, Рајачићев ауторитет био је од пресудног значаја, што се видело и на чувеном

Благовештенском Сабору, одржаном у Карловцима од 2. до 20. априла 1861. године, сазваном због укидања Војводства Српског и Тамишког Баната крајем 1860. године.

На овом Сабору затражено је обнављање Српске Војводине, са посебним обласним границама и унутрашњом аутономијом. Српски захтеви нису усвојени, зато што је укидање Српске Војводине представљало

Патријарх Самуило Маширевић

политику компромиса Бечког двора са мађарском аристократијом, у циљу успостављања територијалног интегритета Угарске. Али Сабор је понајвише значајан због почетка отворене борбе грађанске класе, под вођством либералне интелигенције, са Светозаром Милетићем на челу, која је заступала гледиште да Срби у савезу са Мађарима заједно воде борбу против аустријског апсолутизма и високе црквене хијерархије, виших официра, велепоседника и конзервативног дела грађанства, као верних присталица интереса Бечког двора.¹

После Рајачићеве смрти исте године настао је вакуум, после кога је уследила најдубља криза у дугој историји Карловачке митрополије. Српско-српски сукоб Цркве са либералним грађанством (1864-1912) уништио је српско национално јединство до те мере да се с правом може говорити о постепеном нестајању Срба у Угарској у освит Великог рата. Црквена хијерархија и политичка елита нису успели да се врате на пут који су зацртали претходници у 18. и првој половини 19. века.²

Након Благовештенског сабора Срби више нису имали прилику да се на Црквено-народним саборима изјашњавају о питању политичко-

територијалне аутономије. Српски сабори су били изборног и строго надзираног расправног карактера и на њима су разматрана питања која нису излазила изван уског оквира црквено-просветне аутономије.³ После смрти патријарха Јосифа Рајачића 13. децембра 1861. године, било је више предлога да се током 1862-63. године сазове Црквено-народни сабор, али без успеха. У процесу редефинисања односа у самој Монархији, посебно на релацији Беч-Пешта, Двор није превише журио да изађе у сусрет српским политичким захтевима, па је патријаршијски престо остао упражњен.

Нови сабор сазван је тек августа 1864. године, познатији као *Илиндански сабор* (отворен 23. јула/4. августа) и први циљ је био избор новог митрополита- патријарха. Међутим, део посланика поставио је питање карактера овог сабора са захтевом да се прво уреде аутономне установе: школе, цркве и црквено-народни фондови, и на тај начин доведе у ред српска црквено-школска аутономија, а тек после да се изабере нови митрополит- патријарх. Ово питање покренули су Јован Хацић Светозар Милетић. Предлагали су да се цару Францу Јозефу упутити делегација са молбом да се редослед промени, тј. да се промени карактер сазваног сабора, што је изазвало оштру осуду комесара Јосипа

Филиповића. Ипак, по жељи комесара је 25. јула/6. августа 1864. прво изабран митрополит-патријарх. Већину гласова и подршку државе добио је дотадашњи администратор Карловачке митрополије Самуило Маширевић, у конкуренцији са бачким владиком Платоном Атанацковићем и будимским епископом Арсенијем Стојковићем. Већ постављањем Самуила Маширевића за администратора након смрти Јосифа

Рајачића влада је ставила до знања да јој он одговара и као будући патријарх. Рад овог сабора поред његовог карактера обележило је и румунско црквено питање које резултирало тиме да је дошло до црквеног разграничења са Румунима, који су се сто година раније припојили Карловачкој митрополији, како би избегли масовно унијаћење које је тада вршено у румунском делу Баната и Ердељу. Ово питање су као проблем изнели тринаест румунских посланика из Арадске, Темишварске и Вршачке дијацезе. Они су одмах на почетку Сабора предали комесару Филиповићу изјаву да не могу учествовати у избору српског патријарха док се не реши питање Румунске митрополије и уз то, поднели молбу цару да не потврди евентуални избор Синода за епископе Темишварске и Вршачке епархије (дијацезе). На крају, цар Франц Јозеф је у децембру 1864. године донео одлуку да се формира румунска Сибињска

¹ Жарко Димић, *Сремски Карловци*, Сремски Карловци, 2011.

² <https://www.kcns.org.rs/goranvasin/srpska-crkvena-elita-u-habzburskoj-monarhiji-u-drugopolovini-19-veka-1-deo/>

³ Дејан Микавица, *Српско питање на Угарском сабору : 1690-1918*, Нови Сад, 2011. 151.

митрополија, а питање њене имовине остављено је за нови Сабор.⁴ Тако је, практично, следећи Сабор имао расправни карактер, али се већ све знало шта на њему треба завршити.

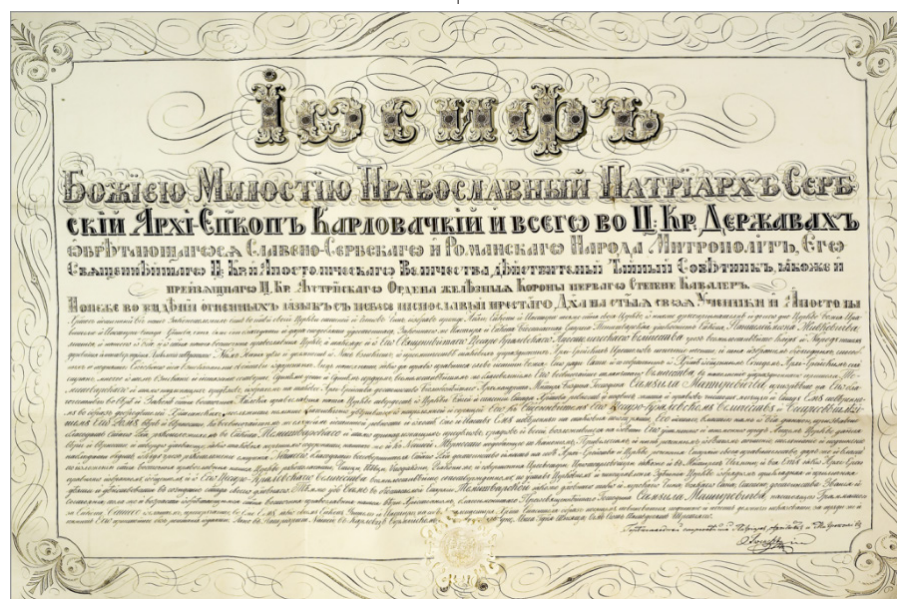
Самуило Маширевић – епископ темишварски (1853-1864) и патријарх српски (1864-1870), рођен је 16. јануара 1804. године у Билићу код Сомбора и крштен под именом Сава. Био је потомак старе сомборске свештеничке и граничарске породице која се доселила у Сомбор за време Сеобе Срба 1690. са Косова и Метохије, из околине Пећи, син имућног земљопоседника Аврама Маширевића и унук Јована Маширевића, свештеника сомборске Светођурђевске цркве. Прве разреде основне школе похађао је у сомборској главној градској школи, тзв. Норми, као ученик учитеља Павла, касније владике Платона Атанацковића. Завршио је гимназију, права и богословске науке, након чега га је, у манастиру Крушедолу, замонашио архимандрит Димитрије Крестић, 4. јула 1826. године.⁵ У Вршцу је служио као архиђакон, синђел и професор Богословије, а онда је постао архимандрит и настојатељ манастира Светог Ђурђа код Темишвара и Бездина у Банату (данас у Румунији).

⁴ Жељко Жарковић, *Патријарх Самуило (Сава) Маширевић (1804-1870)*, Знамените личности и установе Сремских Карловаца, Зборник радова, Нови Сад, 2020, 207-208.

⁵ Исто, 207.

За епископа темишварског изабран је 30. октобра 1852. године.

године. Том приликом успостављено је ново устројство уређења црквено-школских

Грама о поштовању Самуила Маширевића за епископа темишварског

Поле смрти патријарха Јосифа Рајачића, именован је за администратора Митрополије, да би 25. јула/6. августа 1864. године, био изабран за њеног поглавара. Време управе патријарха Самуила обележено је сукобом између конзервативне струје оличене у Цркви са све јаснијим и израженијим секуларистичким тежњама грађанских политичких партија. Судар ова два потпуно супротна концепта црквено-школске управе одиграо се већ на Сабору одржаном 1864, као и на следећем народно-црквеном сабору одржаног у Карловцима 1865. године.⁶

Под Маширевићем председништвом одржан је народно-црквени сабор у Карловцима фебруара-марта 1865.

⁶ Срђан Ерцеган, *Споменница владицанског сремског*, Сремски Карловци, 2014, 45.

питања, епархијских и митрополијских органа власти, уредби о фондовима, дотација свештенству, подизања нижих, средњих и стручних школа, управљања народним добрима. Дакле, донето је ново устројство које је требало да из корена уреди црквено-школске прилике Срба у Угарској. Уредбе које је донео овај Сабор цар Франц Јозеф је потврдио тзв. *Краљевским рескриптом* од 10. августа 1868. године, дарујући угарским Србима аутономију у свим школским, црквеним и имовинским питањима. По овом рескрипту Карловачком митрополијом се управљало све до 30-их година двадесетог века.⁷ Поред израде аутономних уредби овај Сабор је решавао и питање црквене имовине између Срба и Румуна у

⁷ Жељко Жарковић, *наведено*, 208-209.

Банату. Ово питање је решено тако што је донета одлука да се Румунима исплати 250.000 форинти, али да им се не дају манастири које су тражили: Ходош, Бездин, Сенђурађ, Месић. Румунско питање решавао је и Синод.⁸

Рескриптом из 1868. регулисан је положај вишег свештенства, црквених општина, школа, конзисторија, управљања манастирским добрима и народним фондовима. Под патријархом Самуилом извршена је и деоба између Карловачке и румунске, Сибињске митрополије, а 1867. године аустро-мађарском нагодбом Хабзбуршка монархија је преуређена у конфедерацију под називом Аустро-Угарска. Године 1868. склопљена је угарско-хрватска нагодба, тако да је ово ново уређење државе знатно изменило положај Срба. По првој, аустро-мађарској нагодби, српска питања ће се решавати у Пешти, а не више у Бечу. По другој, мађарско-хрватској нагодби, Краљевина Мађарска, Хрватска и Славонија, чинили су једну исту државну заједницу, у којој су Хрватска и Славонија добиле своју унутрашњу, верску, школску и судску аутономију у оквиру Угарске. Тако су овим нагодбама Срби подељени на два дела: на део у Мађарској и други део у Хрватској. На тај начин су Нови Сад и Карловци били растављени, као да су у две државе. Од 1868. го-

дине почиње трећи, последњи период Карловачке митрополије. То је рескриптуални период који траје од издавање Рескрипта 1868. до пропасти Аустро-Угарске монархије, односно до уједињења српске цркве 1920. године.⁹

Сукоб између црквене конзервативне струје и Милетићевих либерала достиже врхунац на народно-црквеном сабору у лето 1869. године. На самом почетку сабора поставило се питање председавајућег, пошто су либерали захтевали да се председник бира, а конзервативна струја доказивала да је патријарх природни председник Сабора. То је био један од најнепријатнијих сукоба, који је карактерисала обострана нетрпељивост и велики број увреда. Патријарх Маширевић је, после консултација, 10. јула 1869. године распустио Сабор, не решивши многа важна питања, нарочито из области школства. Како је сам касније тврдио, сматрао је да је и животно угрожен од дела Милетићевих посланика, па је у страху за живот саставио тестамент.

Као конзервативац, Маширевић је подржавао лист „Србобран“, који је служио угарском режиму и бранио интересе српске црквене хијерархије. Циркуларним писмом обратио се свештенству, с препоруком да се претплати на *Србобран*. Пошто апел није дао очекиване ре-

зултате, уредник Петар Нинковић и патријарх одлучили су да сиромашним свештеницима дају лист у пола цене, чак и бесплатно. Патријарх Маширевић је стајао и иза листа *Србски народ*, чије издавање је дотирано од стране мађарске владе и њега самог. По писању Васе Стајића, патријарх Самуило Маширевић је од савременика с разлогом оптуживан „*да је први посредовао у кривовању српских душа и у шровању јавној мишљења субвенционисањем новина и људи*“.

Патријарх Маширевић је започео уређење простора око старог патријаршијског дворског здања у Карловцима, око кога је наложио да буде засађен парк, који још и данас постоји. Још као темишварски владика био је један од патрона Новосадске гимназије, а као патријарх био је патрон Карловачке гимназије чијем је гимназијском фонду приложио 3.300 форинти. Такође, редовно је присуствовао школским испитима из хришћанске науке, филозофије и латинског језика.¹⁰ На двору патријарха Самуила Маширевића неко време боравио је као придворни сликар Јован Исајловић Млађи, док је његов најпознатији портрет насликао уметник Гајгер.¹¹

⁸ Дејан Микавица, *наведено*, 151-152.

⁹ Петровић Н. Душан, *Историја Сремске епархије*, Сремски Карловци, 1970.

¹⁰ Жељко Жарковић, *наведено*, 209-210.

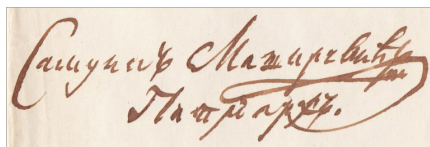
¹¹ Срђан Ерцеган, *наведено*, 45.

Патријарх Самуило Маширевић

У време Самуила Маширевића догодиле су се изузетно значајне промене у животу Карловачке митрополије и саме Аустријске царевине. Прво су се 1864. године православни Румуни издвојили из састава Карловачке митрополије у засебну митрополију. Споразумом између Мађарске и Аустрије 1867. године (Аустро-угарска нагодба) преуређено је дотадашње царство у нову државу Аустроугарску. По овој на-

годби, на пример, Далмација и Буковина су припале Аустрији, а територија Карловачке митрополије и Ердељ, Угарској. Године 1868. склопљена је Угарско-хрватска нагодба, Угарска је за Србе у Карловачкој митрополији издала Краљевски рескрипт, којим је заменила Деклараторију аустријске царице Марије Терезије из 1779. године.¹²

Поштом патријарха Самуила Маширевића

С обзиром да је патријарх Маширевић кратко време био на трону Карловачке митрополије, биле су то заиста велике промене у црквеном и политичком животу Срба у Аустро-Угарској монархији. Чињеница је да тих шездесетих година 19. века, Срби у Карловачкој митрополији

нису имали праве странке. Определивали су се по томе да ли се у остваривању циљева треба ослонити на Беч или Пешту. На Благовештенском сабору, на пример, била је јача бечка струја, а затим током времена она губи своју снагу у корист супротне струје. Што се тиче патријархове личности, савременици који су оставили своја запажања о Самуилу Маширевићу, слажу се, као ретко кад, да је реч о неодлучној особи: „Смалноће у својој радњи нема, но слуша шћића ће му дрући казати, па ако му добро каже, ни шћића не зна схватишћи ни уиошребити“.¹³ Остаће упамћен као слаба личност када је у питању организација црквеног живота и односа са паством (верницима) и епископима. Патријарх Самуило Маширевић умро је 20. јануара 1870. године и сахрањен је у карловачкој Саборној цркви.

¹³ Живорад Јанковић, Карловачка митрополија, Кроз њовест Српске православне цркве (1219-1920), речју и сликом, Београд, 2008, 129.

Литература

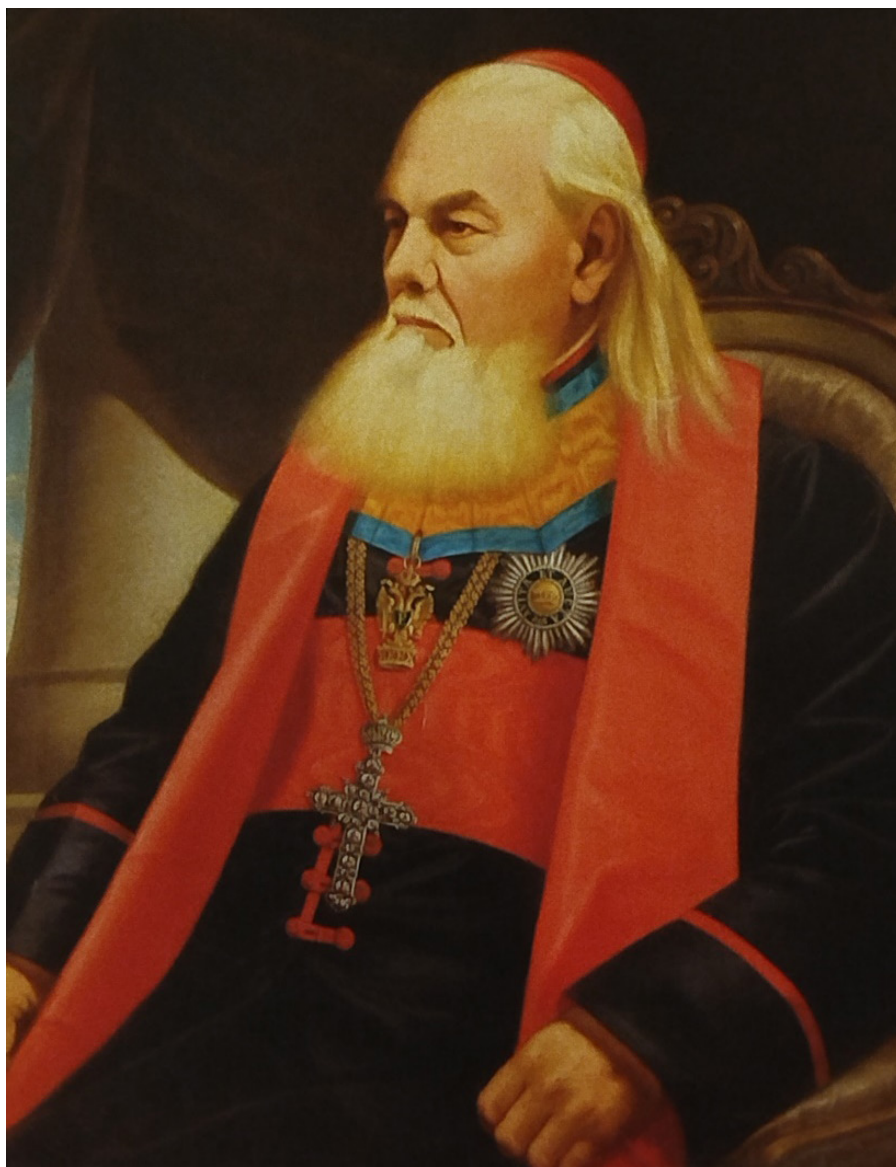
1. Димић Ж. Сремски Карловци, Сремски Карловци, 2011.
2. Ерцеган С. Сиоменица владичанства сремског, Сремски Карловци, 2014.
3. Жарковић Ж. Патријарх Самуило (Сава) Маширевић (1804-1870), Знамените личности и установе Сремских Карловаца, Зборник радова, Нови Сад, 2020.
4. Јанковић Ж. Карловачка митрополија, Кроз њовест Српске православне цркве (1219-1920) речју и сликом, Београд, 2008.

5. Микавица Д. Српско пишање на Угарском сабору: 1690-1918, Нови Сад, 2011.
6. Петровић Н. Д. Историја Сремске епархије, Сремски Карловци, 1970.
7. Предраг П. Српска патријаршија: историја Српске православне цркве, Нови Сад, 2010.

Интернет:

8. [1] <https://www.kcns.org.rs/goran-vasin/srpska-crkvena-elita-u-habzburskoj-monarhiji-u-drujoj-polovini-19-veka-1-deo/>

ПАТРИЈАРХ ПРОКОПИЈЕ ИВАЧКОВИЋ (1809–1881)

Патријарх Прокопије Ивачковић

После смрти патријарха Самуила Маширевића, прво је за администратора Митрополије постављен епископ будимски Арсеније (Стојковић), а после њега постављен је Никанор (Грујић),

епископ пакрачки. Првобитно је народно-црквени сабор 16. јула 1874. године за српског патријарха изабрао Арсенија (Стојковића), али он није успео да добије потребну царску дозволу. Иако га

је угарска влада сматрала за лојалног и пуног „моралних, карактерних и грађанских врлина“, оштро му је замерала попустљивост према Светозару Милетићу на Саборима одржаним 1870. и 1871. године, па је већ 20. јула предложила цару да се овај избор не потврди. На следећем заседању, већина окупљених делегата своје поверење поклања Сибињском митрополиту Прокопију Ивачковићу, 31. јула 1874. године.¹⁴

Сабор је био највиша инстанца политичког, црквеног и културног живота Срба под хабзбуршком круном. По свом карактеру, могли су бити изборни или расправни, а никада се нису смели сазивати без претходно добијеног владаровог одобрења, а царска дозвола је тражена или писменим путем или преко депутација. Са издавањем овог документа, на бечком двору је именован и царски комесар, који је представљао владара на саборским седницама. Највиша институција српске аутономије, прво у Хабзбуршкој, а потом и Аустроугарској монархији, у 19. веку почиње да представља бучну арену за беспштедну борбу српских

¹⁴ Срђан Ерцеган, *Споменица владичанства сремског*, Сремски Карловци, 2014, 45.

политичких странака, против политичког утицаја патријараха Самуила Маширевића, Прокопија Ивачковића и касније њихових наследника Георгија Бранковића и Лукијана Богдановића.¹⁵ Нема важније црквене и политичке личности у животу српског народа северно од Саве и Дунава која није учествовала на Црквено-народним саборима. Читаве црквене и политичке генерације стасавале су и смењивале су се на њима.

Док је постојала подела у српском сабору и око њега, постојала је и велика извесност да ће се моћи контролисати сви српски политички захтеви. Због тога је поделу требало даље одржавати. Још једноставније, док је подела опстајала ниједан српски захтев није имао никаквих изгледа на успех. У овом је била и суштина укупне политике угарске владе. Дакле, предлог угарске владе да не потврди Стојковићев избор (добрио 63 гласа), под изговором да би „Милетићу и његовом друштву препустила цео политички и црквени живот Срба“, већ да нареди нов избор, са Стојковићевим изузећем, круна је прихватила и тако је дошло до новог избора и то Прокопија Ивачковића, сибинског архиепископа и митрополита Румунске православне цркве у Угарској. Тако је Прокопија Ивачковића потврдила круна после препоруке угарске владе.

¹⁵ Борис Стојковски, *Српска православна црква: осам векова историје у слици и речи*, Београд, 2018, 358.

Ивачковић је дао изјаву да ће се одрећи части румунског митрополита, а Сабор је после свечаног устоличења патријарха одложен на извесно време.¹⁶

Архиепископ и митрополић карловачки Прокопије (1866)

Прокопије Ивачковић – епископ арадски (1853-1873), митрополит ердељски (1873-1874), патријарх српски (1874-1879), рођен је 1809. године у Делиблату као Петар Ивачковић. Отац Андрија Ивачковић био је парох делиблатски. Основну школу завршио је у родном месту, немачке школе у Ковину и Вршцу, гимназију у Оравици и Новом Саду. Филозофију је завршио у Кежмарку 1829, правне науке у Шарошпатаку 1832, а богословију је завршио у Вршцу. Пошто је замонашен на Петровдан 1835. у манастиру Гргетегу, митрополит Стефан Стратимировић га је као протођакон поставио за наставника у Богослов-

¹⁶ Дејан Микавица, *Српско питање на Угарском сабору: 1690-1918*, Нови Сад, 2011, 159.

ској школи. На овом положају остао је од 1835. до 1844. године. Постепено напредујући у хијерархији именован је за архимандрита манастира Крушедол 1846. године. За епископа арадског изабран је и хиротонисан 1853. године.

Када су се Румуни одвојили од Карловачке митрополије, епископ Прокопије потпао је са својом епархијом под јурисдикцију румунског митрополита. Његови покушаји да добије једну од епархија (дијецеза) или бар манастир у српском делу Православне цркве тј. Карловачкој митрополији били су безуспешни. По одлуци управе Митрополије у Сибињу предводио је румунску делегацију у преговорима са Србима за поделу епархијских фондова, манастира, резиденција и имања мешовитих црквених општина 1870. године. После смрти митрополита Андреја (Шагуње) изабран је 16. септембра 1873. године и устоличен за архиепископа сибинског и митрополита ердељског. Избор митрополита Прокопија за патријарха српског, представљао је неуобичајен догађај, јер је он већ десетак година припадао другој, страниј и независној Сибинској митрополији, по рангу равној Карловачкој. Обавештен о избору, он је 1. августа 1874. поднео оставку на митрополитско место у Сибињу, на шта је румунска страна писмено изразила своје негодовање. У Карловцима је устоличен на

Преображење 6. (19) августа 1874. године.¹⁷

Његов релативно кратак боравак на челу Карловачке митрополије протекао је без значајнијих догађаја, осим што је на Сабору из 1875. одлучено да је потребно поново отворити и реформисати Карловачку богословију¹⁸, као и да треба основати службени лист Митрополије. Веома често је боравио на Даљском властелинству, где је 1875. године довео италијанске дрворезбаре да израде баштенски павиљон, као и главни павиљон пред улазом у Патријаршијски двор.¹⁹ У патријарху Прокопију Ивачковићу Матица српска је имала доброг сарадника.

¹⁷ Сава Вуковић, *Архијереји Карловачке митрополије*, Ириг – Нови Сад, 2016, 241-242.

¹⁸ Године 1875. богословско училиште је поново отворено, након паузе од три године. Школске 1875-1876. године отворен је први разред, да би се сваке наредне године отварао још по један: 1876-1877. други; 1877-1878. трећи и 1878-1879. четврти разред. Наставно – образовна и правна основа нове богословије установљена је Краљевским рескриптом од 10. августа 1868. Настава се изводи на српском језику изузев догматског богословља које се предаје на црквено-словенском језику. Предвиђено је да у богословији ради пет редовних професора и један помоћник које је постављао патријарх са Архијерејским синодом. У богословију се примају кандидати само са завршеном вишом гимназијом и положеним испитом зрелости. Течај богословије траје четири године. (Никола Гавриловић, *Карловачка богословија 1794-1920*, Сремски Карловци, 1984, 67.)

¹⁹ Срђан Ерцеган, *наведено*, 46.

Карловачка митрополија

Извор: Динко Давидов, *Знамења Карловачке митрополије*, Београд, 2007.

Реално, време његовог деблања није било лако, јер је и Карловачка митрополија тада градила своје ново устројство, а подела са Румунима, у којој је патријарх сада заступао српску страну, није текла без тензија. Уз све то, поједини српски политичари а и државна власт, правили су му сметње и спутавали делатност.²⁰ Ипак, у његово време одржан је и Сабор из 1879. године на коме је донесена уредба о уређењу православног свештенства, парохија, протопрезвитерата, уредба о јерархијском фонду, о мировини српских народних учитеља и др.²¹

Пред овим српским Сабором стајала је чињеница да је Угарски сабор исте године изгласао закон о обавезном

²⁰ Сава Вуковић, *наведено*, 242.

²¹ Душан Н. Петровић, *Историја Сремске епархије*, Сремски Карловци, 1970, 48-49.

учењу мађарског језика у основним школама националних мањина што је значило да је аутономија, таква каква је била, представљала практично последњи бедем и уточиште српског народног живота у Аустро-Угарској. О политичко-територијалној аутономији није више било говора. Такође, на Сабору није био присутан ни Светозар Милетић, пошто је у то време био у мађарском затвору. После закључења саборског рада, патријарх Ивачковић је лично интервенисао код угарског премијера Калмана Тисе у вези са Милетићевим ослобођењем које се очекивало још априла 1879. године, у част сребрне свадбе цара Франца Јозефа. Тиса је обећао српском патријарху да ће се лично заузети и саставио је предлог за Милетићево помиловање. Тисин предлог је усвојен и Милетић је помилован крајем новембра 1879,

пошто је у затвору издржао три и по године.²²

После овог Сабора, по личној молби, извесно подне-тој под разним притисцима, пензионисан је 11. децембра 1879. што је било без преседа-на у историји Карловачке митрополије, изазвавши велико незадовољство у српској јавности. Добио је и почасну титулу доктора (*honoris causa*), коју му је 25. децембра 1879. године доделио Богословски факултет у Черновцима. Од тада је са пензијом у висини од 24.000 форинти живео најпре у Даљу, а потом у Белој Цркви, где је и преминуо 11. маја 1881. године.²³ Цар га је, за живота, одликовао великим крстом Леополдовог реда поводом 45 година његове „верне, ревносне и корисне службе“. Попут својих претходника, патријарх Прокопије сахрањен је у карловачкој Саборној цркви.²⁴

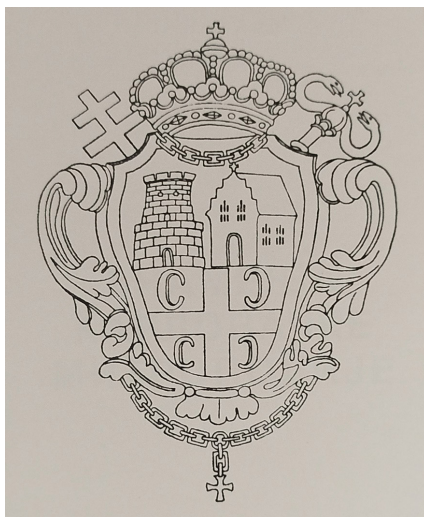
²² Дејан Микавица, *наведено*, 225.

²³ Сава Вуковић, *наведено*, 241-242.

²⁴ Срђан Ерцеган, *наведено*, 46.

Литература

1. Вуковић Сава, *Архијереји Карловачке митрополије*, Ириг – Нови Сад, 2016.
2. Гавриловић Никола, *Карловачка богословија 1794-1920*, Сремски Карловци, 1984.
3. Ерцеган Срђан, *Споменица владицанства сремској*, Сремски Карловци, 2014.
4. Јанковић Живорад, *Карловачка митрополија, Кроз њовест Српске православне цркве (1219-1920), речју и сликом*, Београд, 2008.
5. Микавица Дејан, *Српско њишање на Утарском сабору : 1690-1918*, Нови Сад, 2011.
6. Петровић Н. Душан, *Историја Сремске епархије*, Сремски Карловци, 1970.
7. Стојковски Борис, *Српска православна црква: осам векова историје у слици и речи*, Београд, 2018.

Грб Карловачке митрополије

Савременици су га описивали као слабу личност, изразито неодлучног човека, а што се у доброј мери односило и на његовог претходника Самуила Маширевића, са том разликом што је Ивачковић на патријаршијско место наметнут од Беча, јер цар није хтео да потврди од Сабора изабраног будимског епископа Арсенија Стојковића. О каквом неодлучном човеку је реч, говори и то што је Ивачковић, после само пет година на патријаршијском трону, без јасног разлога поднео

оставку и пензионисао се. Повлачење Прокопија Ивачковића није прошло без потре-са и одјека широм области у којима је живео српски народ, па се осетило то и у Далмацији. „Овај дојаћај био је врло замашан, и узбудио сав српски народ у Војводини. Уредништво новосадске Заставе замоли ме да бих ја (Милаш²⁵) оценио овај дојаћај са канонској гледишта, јер да тамошњи народни вођи намеравају њоднећи цару њрошески њрошив истом дојаћаја“. Избору новог патријарха могло се приступити тек после смрти пензионисаног Прокопија Ивачковића. Дотле је администратор био епископ бачки Герман Анђелић.²⁶

²⁵ Свети Никодим Милаш (1845-1915), епископ далматинско-истарски, црквени канониста, историчар, академик, политички радник. Одлуком Светог архијерејског сабора Српске православне цркве, на пролећном, редовном заседању, од 13. до 17. маја 2025. године, проглашен је за светитеља.

²⁶ Живорад Јанковић, *Карловачка митрополија, Кроз њовест Српске православне цркве (1219-1920), речју и сликом*, Београд, 2008, 129-130.

ПАТРИЈАРХ ГЕРМАН АНЂЕЛИЋ (1822-1888)

После смрти Прокопија Ивачковића, следећи српски Црквено-народни сабор састао се 15. новембра 1881. године да би извршио избор новог патријарха. Сабор је отворио администратор Герман Анђелић, епископ бачки, у присуству краљевског комесара Едварда Чеха. Сабором је председавао будимски епископ Стојковић као најстарији епископ по посвећењу, а избор је обављен под председништвом саборског потпредседника Максимовића. За будимског епископа Арсенија Стојковића је гласало 52 посланика, за бачког епископа Германа Анђелића 12 посланика, а за горњокарловачког епископа Теофана Живковића 1 посланик. Глас овог последњег је повучен и он се прикључио већини па је будимски епископ добио 53 гласа. Међутим, епископ Стојковић ни овај пут није добио потврду владе, као ни 1874. године. Сабор је позван на ново гласање, са искључењем Стојковића. Овај пут су сви гласали за Теофана Живковића. Међутим, Мађари су оштро осуђивали и овај избор.²⁷

²⁷ Дејан Микавица, *Српско питање на Угарском сабору : 1690-1918*, Нови Сад, 2011, 226.

Пошврда којом је цар Франц Јосиф именовао Германа Анђелића за архиепископа, митрополита и патријарха српског
Борис Стојковски - СПЦ осам векова историје у слици и речи,
Београд, 2018.

Док се Стојковићу замера блискост са Народном странком, Живковићу се нешто

слично није могло пронаћи, па се прибегло клеветам — није црквен, морално неозбиљан, без социјалног такта,

везе са националистима... На нови избор се није смело ићи, те је заплет решен именовањем Германа Анђелића као човека у кога влада има поверења: „Имамо сад именованој патријарха, а не вољом народа, у смислу наших привилегија и у смислу државних закона и устава наше Цркве, гласом народа изабраној. Ово је јединствен пример у скоро двестогодишњој повести наше Цркве у овој држави.“²⁸ Аустројски цар као краљ ујарски именовао га је за митрополија карловачкој и патријарха српској 25. децембра 1881. године, а устоличен је у Карловцима 10. (22) јануара 1882. године.²⁹

Због ове чињенице патријарх Герман није био омиљен и знатно је спутаван у свом раду. Био је већ омрзнут што се примио администрације Митрополије после пензионисања Ивачковића и, потом, што је прихватио да буде именован за патријарха. Тврдило се да је највећи грешник и издајник свог народа. Сматрало се да срамоти столицу светог Арсенија, на којој седи мимо воље народа, већ по вољи Беча, што је, неизбежно, бацило тешку сенку на његову личност. Зато је са братом Стеваном патријарх Герман Анђелић

²⁸ Живорад Јанковић, *Карловачка митрополија, Кроз повест Српске православне цркве (1219-1920), реџу и сликом*, Београд, 2008, 130.

²⁹ Душан Н. Петровић, *Историја Сремске епархије*, Сремски Карловци, 1970, 49.

покушавао да се искупи делима задужбинарства.³⁰

Замонашио га је архимандрит крушедолски Прокопије (Ивачковић) 12. маја 1848. го-

Патријарх Герман Анђелић

Герман Анђелић, епископ бачки (1874-1882) и патријарх српски (1882-1888), рођен је 1822. године у Сремским Карловцима као Григорије Анђелић, од оца Павла, пароха карловачке Саборне цркве и мајке Ане, рођ. Шероглић. У родном месту завршио је гимназију и богословију. Права и филозофију студирао је у Пешти и Шарошпатаку.

³⁰ Живорад Јанковић, *наведено*, 130.

дине у манастиру Гргетегу, а у чин јерођакон рукоположио га је 20. маја 1848. епископ горњокарловачки Евгеније (Јовановић). Потом одлази у Трст, где је служио као парохијски ђакон при храму Светог Спиридона и учитељ при црквено-школској општини Од 1850. до 1866. године био је професор, а касније и ректор Карловачке богословије. За архиђакон је произведен 1853. године, поставши и

конзисторијални бележник. Чинове синђела и протосинђела добио је 1858. и 1861. године, док је архимандритом грчетешким постао 1864. године.³¹

Управо у то време почиње борба српског народа за очување својих законски добијених привилегија, које су им гарантовале статус у Хабзбуршкој монархији. Доћи ће до сазива пет народно-црквених сабора, на којима ће Герман Анђелић бити учесник и једна од кључних фигура за очување црквено-народне аутономије. На тим саборима долази до отпора Народно-либералне странке, која ће отворено тражити од црквених великодостојника да на овим саборима буду маргиналне личности.³² Тако су поменути сабори били су попршта сукоба либералне и конзервативне струје. Још као архимандрит Гргетега Герман Анђелић био је на гласу због интелигенције, речитости и због „своје гвоздене логике“ па је забележено како су и највећи антиклерикалци попут Светозара Милетића и Јована Суботића, на њега „са страхом погледали“ док се спремао да изнесе своје мишљење о каквом спорном питању.³³

После смрти епископа бачког Платона (Атанацковића) 9. априла 1867. године, именован је за мандатара, а потом и администратора Епархије бачке. Године 1869. архимандрит Герман изабран је за епископа бачког. Како је патријарх Самуило Маширевић умро 20. јануара 1870. године, новоизабрсног епископа бачког посветио је за епископа ове дијецезе тек 11. августа 1874. године нови патријарх Прокопије (Ивачковић). По присилном пензионисању патријарха Прокопија 1879. године, цар Франц Јосиф именује Анђелића за администратора Карловачке митрополије. Нико у Митрополији није одобравао овај потез, а још веће незадовољство у народу и свештенству изазвало је његово именовање за патријарха 1882. године. Наиме, бечки цар није потврдио избор епископа горњокарловачког Теофана (Живковића), Германовог школског друга и највећег беседника 19. века, већ је за патријарха именовао епископа Германа (Анђелића).³⁴

Ово именовање извршено је на тако нетактичан начин, изазвавши дубоко незадовољство, због чега ће патријарх Герман, за време своје управе, скоро непрекидно бити нападан, оспораван па и неукусно блаћен. Чак ни дарежљивост и широка рука

овог архипастира који је, од прихода са Даљског властелинства делио милостињу, стипендије и пензије, на које је, по неким рачуницама, у току свог живота дао близу 60.000 форинти, није била довољна да га оправда пред немилосрдним, често малициозним критичарима.³⁵ Ипак је остао ретко непопуларан. Народ му никада није могао заборавити на какав је начин ступио на патријаршијски престо. Томе је допринело и његово непријатељско држање према чувеном Илариону Руварцу, српском историчару, свештенику, архимандриту манастира Гргетег, професору и ректору Карловачке богословије, кога је из Сремских Карловаца прогнао у Гргетег.³⁶

Цар Франц Јозеф I - 1849. година
Извор: Борис Стојковски - СПЦ осам векова историје у слици и речи, Београд, 2018.

³¹ Срђан Ерцеган, *Споменица властелинства сремског*, Сремски Карловци, 2014, 46.

³² Жељко Жарковић, *Герман Анђелић – Карловчанин патријарх*, Знамените личности и установе Сремских Карловаца, Зборник радова, Нови Сад, 2020, 332.

³³ Срђан Ерцеган, *наведено*, 46.

³⁴ Сава Вуковић, *Архијереји Карловачке митрополије*, Ириг – Нови Сад, 2016, 121.

³⁵ Срђан Ерцеган, *наведено*, 47.

³⁶ Сава Вуковић, *наведено*, 122.

Патријарх Герман Анђелић

Патријарх Герман Анђелић остаће упамћен и као велики задужбинар и добротвор народне просвете. Задужбинарство је кроз историју имало велики значај за очување културног и духовног идентитета српског народа и православне вере. Захваљујући својим задужбинама Срби су кроз векове и време сачували своје корене и историјско памћење. Кроз задужбинарство се може јасно видети економска снага, културна, образовна и свеукупна духовна моћ српског народа. Срби су се, управо кроз овај вид стваралаштва,

представили и показали свету као народ који је у стању да створи и највеће вредности. Уз славље породичног светитеља, задужбинарство у српском народу има најдужи континуитет. Задужбинарство је битна одлика српског националног бића и једна од његових најлепших врлина. Задужбина јасно говори о великој потреби човека да учини добро дело, да дарује за своју душу, да се одужи Богу и народу. У историји српског народа, задужбинарство заузима посебно место као један од најплеменитијих начина остављања трага за будуће

генерације, као вид друштвене одговорности и залагања за добробит друштва.³⁷

Пошто је патријарх Герман био лошег здравља, крајем 1887. године написао је неколико опорука преко којих је себе уврстио у мецену цркве и просвете. Преко др Милана Димитријевића, гимназијског професора као председника Православне црквене општине, патријарх Герман оставио је „Основно писмо“ (тестament), датирано 6. октобра 1887. године, у коме каже да оставља хиљаду дуката као прилог катедралној цркви карловачкој (Саборни храм Св. Николе). Под истим датумом патријарх Герман је упутио писмо патронату Српске велике гимназије у коме извештава патронат да је положио код задруге у Сремским Карловцима 60.000 круна, што ће служити за оснивање „пензионалног фонда за професоре гимназије“.³⁸

Патријарх је за свештеничко-удовички фонд у Архидијези оставио 40.000 круна.³⁹

По аманету патријарха Германа Анђелића, његов брат Стеван, парох и прота митровачки, подигао је 1891. године данашњу зграду Карловачке гимназије, која је у то време истовремено била и Богословија. Зграда је у фасадном делу сазида на по угледу на средњовековне

³⁷ Славко Вејиновић, *Задужбинарство код Срба*, Београд, Нови Сад, 2012, 13-14.

³⁸ Жељко Жарковић, *наведено*, 334.

³⁹ Душан Н. Петровић, *наведено*, 50.

српске манастире (елементи Студенице), а по нацрту двојице пештанских архитеката, Јулијуса (Ђуле) Партоша и Ерика Лахнера за своту од 325.000 круна у злату. Свечану салу гимназије украсио је зидном декорацијом карловачки сликар Павле Чортановић. Градња је завршена 19. октобра 1891. године. Изнад богато украшеног улаза пише: *Браћа Анђелић српском народу*. Такође, од прилога браће Анђелић (Стевана и Германа) основан је у Карловцима *Свештенички конвикт*, у коме су свештеничка деца која уче у Карловачкој гимназији добијала стан и храну по умереној, приступачној цени.⁴⁰

Мада је формално потврдила црквено-школску аутономију, угарска влада је доследно спроводила своју зацртану политику мађаризације. Ово однарођивање је највише било уперено против српског народа и његове црквено-школске аутономије. Угарска влада је активно и врло предано радила на гушењу српског националног осећања, развијене националне свести и идеје о државности, односно идеје о оснивању посебне српске аутономне области на тлу Угарске. Полазила је од већ познатог становишта да Срби у Угарској нису посебан народ у политичком смислу речи, него су само један део јединствене недељиве мађарске нације, због чега треба да што пре да науче и мађарски језик.

⁴⁰ Жарко Димић, *Сремски Карловци*, Сремски Карловци, 2011, 155.

*Парох митровачки и црквено-просветни добротвор,
јроша Стеван Анђелић
Борис Стојковски - СПЦ осам векова историје у слици и речи,
Београд, 2018.*

Угарска влада је доследно спроводила своју политику, тако да су већ од времена патријарха Германа Анђелића српски народно-црквени сабори отворани на мађарском језику. Зато је борба српског народа против овакве политике појачана у области просвете и културе, а патријарх Герман Анђелић заједно са братом Стеваном, подигао о свом трошку данашњу зграду Карловачке гимназије као Свештенички конвикт.⁴¹

⁴¹ Душан Н. Петровић, *Карловачка митрополија (1713-2013)*, Нови Сад, 2013, 39-41.

Патријарх Герман Анђелић и поред својих изразитих способности имао је сувише велику опозицију на Црквено-народним саборима што је често доводило до паралисаности српских институција. Велика енергија коју је улагао да реши црквена питања трошила се у вишегодишњем сукобу са Милетићем и либералима.

И поред силне енергије, која га је чинила итекако тешким противником по супротну страну, био је особа нежног здравља. Разболевши се од туберкулозе, спас је потражио на ваздуху Сан Рема и Крфа.

Нажалост, у томе није успео. Преминуо је у Сремским Карловцима 26. новембра 1888. Последње речи, кажу, биле су му: „Боже, смилуј се, и благослови народ мој“. На опелу су били сви чланови Синода, представници угарске и бечке владе, изасланик краља Милана Обреновића, митрополит Србије Теодосије и многи други. Он је био последњи поглавар Карловачке митрополије који је сахрањен у карловачкој Саборној цркви.

Чињеница је да се са сваком деценијом положај Срба у Бечкој монархији погоршавао и бивао све тежи. Држава се стално уплитала у живот Цркве, посебно приликом избора патријараха. Године 1885. забрањена је прослава 1000-годишњице Светог Методија из страха од немира.

Поводом прославе 500 година од Косовске битке 1889. године одложен је и избор патријарха за 1890. годину. При избору будућег патријарха одлучивало је и држање током прославе поменуте годишњице из претходне године.⁴²

За 53 године, бирано је шест патријараха, а трон је био упражњен 11 година. Бирано је пет администратора Митрополије. Преплитање Цркве са политиком у овом периоду представљало је крајње негативну појаву у српском друштву. Понети романтичарским духом, либерали су чинили све да промене Цркву, наилазећи на жесток отпор. Кључну реч је ипак на крају давала држава,

⁴² Живорад Јанковић, *наведено*, 130.

најчешће стављајући се на страну Цркве.⁴³

Заједничка борба карловачких архијереја и народно-црквених сабора за очување угрожене црквено-школске аутономије завршила се на крају неуспехом. Угарска влада укинула је 1912. црквено-школску аутономију која се више од два века (1690-1912) заснивала на српским привилегијама. И поред тога, постојање и борба Карловачке митрополије и њених предводника, било је од пресудног значаја за опстанак српског народа и његове националне свести у Хабзбуршкој монархији.

⁴³ <https://www.kcns.org.rs/goran-vasin/srpska-crkvena-elita-u-habzburskoj-monarhiji-u-drugoj-polovini-xix-veka-2-deo/>

Литература

1. Вејиновић С. *Загужбинарство код Срба*, Београд, Нови Сад, 2012.
2. Вуковић С. *Архијереји Карловачке митрополије*, Ириг – Нови Сад, 2016.
3. Димић Ж. *Сремски Карловци*, Сремски Карловци, 2011.
4. Ерцеган С. *Споменица владицанства сремског*, Сремски Карловци, 2014.
5. Жарковић Ж. *Герман Анђелић – Карловчанин патријарх*, Знамените личности и установе Сремских Карловаца, Зборник радова, Нови Сад, 2020.
6. Јанковић Ж. *Карловачка митрополија, Кроз нове Српске православне цркве (1219-1920), речју и сликом*, Београд, 2008.
7. Микавица Д. *Српско питање на Угарском сабору : 1690-1918*, Нови Сад, 2011.
8. Петровић Н. Д. *Историја Сремске епархије*, Сремски Карловци, 1970.
9. Петровић Н. Д. *Карловачка митрополија (1713-2013)*, Нови Сад, 2013.

Интернет:

1. <https://www.kcns.org.rs/goran-vasin/srpska-crkvena-elita-u-habzburskoj-monarhiji-u-drugoj-polovini-xix-veka-2-deo/>

ПАТРИЈАРХ ГЕОРГИЈЕ БРАНКОВИЋ (1830–1907)

*Портрет патријарха Бранковића,
непознати аутор, уље на платну, 1905.*

Георгије (Ђорђе) Бранковић рођен је 13. марта 1830. године у Кулпину, у свештеничкој породици дубоко укорењеној у традицију Српске православне цркве. Његов отац Тимотије Бранковић био је парох кулпински, а мајка

Јелисавета, рођена Бикар, потицала је из угледне грађанске породице. Овакво породично окружење, прожето духовношћу и образовањем, у великој мери је одредило будући животни пут младог Ђорђа.

Основно образовање стекао је у Сенти, где се породица преселила након очевог службеног премештаја. Школовање је наставио у више образовних средина, што је било карактеристично за српску елиту тог доба. Гимназијско образовање започео је у Старом Врбасу у евангелистичкој гимназији, а потом га је наставио у Баји, где је завршио више разреде. Филозофске студије похађао је у Нађ-Керещи, чиме је стекао шире хуманистичко образовање, неопходно за будући црквени рад.

Револуционарна збивања 1848. године прекинула су његово формално школовање, што је био чест случај у генерацији младих образованих Срба тог времена. У периоду након тога, од 1849. до 1852. године, запослио се као варошки подбележник у Сенти, чиме је стекао и прва административна искуства у световној управи. Ипак, његово животно опредељење било је усмерено ка цркви. Због тога 1852. године уписује Карловачку богословију, коју завршава 1855. године. Одмах након тога ступа у службу код бачког епископа Платона Атанацковића као конзисторијални бележник, што је

представљало значајан корак у његовом црквено-административном напредовању.

На празник Светог Николе 1855. године, у Саборној цркви у Новом Саду, епископ Платон га је рукоположио у ђаконски чин, а убрзо, око Божића 1856. године, и у чин презвитера. Тиме је Бранковић званично ступио у ред свештенства. Истовремено је добио задатак да помаже свом оцу у парохији, што је представљало породично и духовно поверење у његову способност.

Након очеве смрти 1857. године, преузима управу над сенђанском парохијом, показујући већ у раној фази свештеничке каријере организационе и пастирске способности. Две године касније премештен је у Сомбор, где постаје прота и брзо стиче углед међу свештенством и верницима, захваљујући умерености, образовању и способности да повезује црквени и народни живот. Убрзо након тога, 1861. године, постављен је за управитеља Српске учитељске школе у Сомбору, што представља значајан прелаз ка просветној делатности. На том положају остао је више од једне деценије, све до 1872. године, доприносећи развоју наставног кадра и унапређењу српског школства у Хабзбуршкој монархији.

Паралелно са просветним радом, Бранковић је активно учествовао у црквено-народном животу. Од 1861. до 1882. године био је члан црквено-народних сабора, чиме је

учествовао у доношењу важних одлука о организацији и функционисању Карловачке митрополије. Овај период представља његово постепено уздизање у црквеној хијерархији и припрему за више дужности.

Крајем осме деценије XIX века каријера Георгија Бранковића добија нови и значајно виши ток. У мају 1882. године Свети синод га бира за епископа темишварског, чиме он улази у сам врх епископата Карловачке митрополије. Само неколико дана након избора ступа у монашки чин, када добија монашко име Георгије, што је био уобичајен поступак при избору за епископско достојанство.

личности у црквеној управи, познат по умерености, образовању и административној вештини.

Након смрти патријарха Германа Анђелића 1888. године, наступио је период привремене управе митрополијом. За администратора је постављен епископ бачки Висарион Петровић, али је убрзо постало јасно да је потребно изабрати новог поглавара цркве.

На народно-црквеном сабору одржаном у Карловцима 21. априла 1890. године, Георгије Бранковић, тада темишварски епископ, добија већину гласова и бива изабран за новог митрополита и патријарха српског. Од

Српски владичански двор у Темешвару, у којем је између 1882. и 1890. године сјоловао епископ темишварски Георгије Бранковић, пошто је патријарх српски

Убрзо потом произведен је за архимандрита ковиљског, а већ у јулу исте године извршено је и његово свечано хиротонисање за темишварског епископа. Овим чином он постаје једна од најзначајнијих

укупног броја посланика, он је освојио убедљиву подршку, чиме је његов избор добио легитимитет црквено-народног представништва.

Свечана инсталација обављена је 29. априла 1890.

године у Саборној цркви у Сремским Карловцима, у присуству високих црквених великодостојника, државног представника – краљевског повереника, као и великог броја верника. Овим чином Георгије Бранковић званично ступа на највиши положај у Српској православној цркви у Хабзбуршкој монархији. По природи положаја биран је за члана угарског горњег (магнатског) парламента, делимично заједничко угарско-хрватског Сабора и троједничког заједничког Сабора. Постао је тајни саветник цара Фрање Јосифа I. [1]

Портрет патријарха Бранковића (непознати аутор, уље на платну)

Нови патријарх се од почетка свог мандата суочио са два кључна задатка. Први је био наставак и довршење организације црквено-народне аутономије, која је у том периоду још увек била у развоју и често предмет политичких спорова. Други задатак односио се на унапређење школства, просвете и културних институција, које су представљале темељ националног очувања Срба у Аустроугарској монархији.

Деветнаестог поглавара аутономне Карловачке митрополије очекивало је широко поље рада и бројни изазови. Од новог патријарха сви су очекивали значајне резултате, осим дела монаштва у 15 фрушкогорских манастира, над којима је, као епархијски архијереј, сада преузео духовну управу. Њихова неповерења била су условљена чињеницом да је потицао из редова „белог свештенства“, па су сумњали да ће разумети потребе манастира и посветити довољно пажње монашком животу. Међутим, ове сумње су убрзо нестале. Већ 1893. године патријарх је у манастиру Хопово основао Монашку школу, показавши јасну намеру да унапреди монашко образовање и да се стара о стварању духовно и интелектуално припремљеног монаштва. Овај потез био је први од низа корака којима је потврдио да су развој и очување манастира један од његових важних приоритета. [2]

Током његовог патријарховања одржано је више црквено-народних сабора (1890–1892, 1897, 1902. и 1907. године), али је њихов ефекат био ограничен због политичких подела, као и сталних тензија између црквене хијерархије, народних представника и државних власти. Иако су на појединим заседањима доношене важне одлуке, општи утисак је да се процес аутономног уређења одвијао споро и уз бројне препреке.

Ипак, у овом периоду усвојене су значајне социјалне

и организационе мере, међу којима се посебно издвајају прописи о пензијском и социјалном обезбеђењу свештенства, као и брига за удовице и сирочад црквених службеника. Ове мере су имале за циљ јачање унутрашње стабилности црквеног система.

У целини посматрано, избор и почетак патријарховања Георгија Бранковића означавају период у којем се Српска црква у Карловачкој митрополији суочава са сложеним односима између традиције, модернизације и политичких притисака, док нови патријарх настоји да задржи равнотежу између црквеног ауторитета и народних очекивања.

Период патријарховања Георгија Бранковића обележен је изразитом усмереношћу ка унапређењу просветног и културног живота српског народа у оквиру Карловачке митрополије. Посебна пажња била је посвећена школству, јер је оно у тадашњим друштвеним условима представљало један од главних ослонаца националног идентитета.

Један од првих значајних чинова новог патријарха било је освећење темеља за нову зграду Карловачке гимназије и богословије, изведено 30. априла 1890. године. Овај догађај имао је снажан симболички значај, јер је означио почетак нове фазе у развоју

најважнијих српских образовних институција у Монархији.

На иницијативу патријарха 1891. године покренут је лист „Српски Сион“, који је првобитно имао улогу црквено-просветног гласила, а касније је прерастао у званични орган за питања црквене аутономије и унутрашње организације митрополије. Овај лист је имао значајну улогу у информисању свештенства и јавности и излазио је све до 1907. године.

Посебну пажњу патријарх је посвећивао и Богословији у Сремским Карловцима. Као њен врховни патрон, настојао је да је реформише и подигне на виши научни ниво, са амбицијом да временом добије статус високошколске установе. Истовремено је подржавао и развој Карловачке гимназије, где је унапређен наставни кадар и ојачана организациона структура, чиме је школа достигла висок образовни ниво.

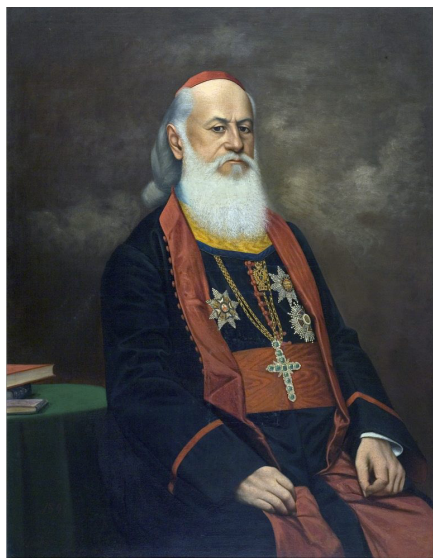
У овом периоду значајан напредак остварен је и у области штампарства. 1893. године, уз средства манастирских фондова, купљена је штампарија у Новом Саду, која је потом пренета и организована као Српска манастирска штампарија. Она је у Карловцима почела са радом 1895. године и представљала је једну од најважнијих културних институција све до Другог светског рата.

Патријарх Георгије Бранковић био је и изразито активан задужбинар. За време његовог управљања подигнут је

Георгије Бранковић, патријарх српски
Фрања Биланић, уље на платну, 1892,
Галерија Маџице српске, Нови Сад

низ значајних грађевина које су трајно промениле изглед Сремских Карловаца и околних црквених центара. Међу првима издваја се зграда Патријаршијског двора, грађена од 1892. до 1894. године, у оквиру које је смештена и дворска капела посвећена Светом Димитрију, чији је иконостас израдио сликар Урош Предић.

Георгије Бранковић, патријарх
српски
Феодор Бушкевич,
уље на платну, 1897.

Лепа замисао о изградњи репрезентативне резиденције карловачких митрополита, и поред пажљиво чуваних средстава и наменског фонда који је још за време митрополита Стефана Стратимировића значајно увећан, дуго није могла бити остварена. Тек доласком патријарха Георгија Бранковића на чело Карловачке митрополије створени су услови да ова идеја буде преточена у дело. Као способан и предузимљив црквени поглавар, али и као велики задужбинар, патријарх Георгије Бранковић

је већ у првим годинама своје управе показао одлучност, организационе способности и изузетан осећај за изградњу трајних дела. Само две године након ступања на патријаршијски трон започео је реализацију пројеката који ће га сврстати међу најзначајније градитеље у историји Карловачке митрополије и једног од највећих задужбинара Српске православне цркве у новијем добу. [3]

У последњој деценији XIX века, за време патријарха Георгија Бранковића, Карловци доживљавају нови полет активности, сличан ономе какав је био у доба Шакабенте. Патријарх Бранковић је имао велике планове да изгради палату Патријаршије и још неколико зграда. На конкурс који је био расписан за Патријаршију, прву награду добио је архитекта Владимир Николић из Сенте. Исте године после добијене награде на конкурс, а по позиву Карловачке патријаршије, Николић је напустио службу у Србији и основао грађевински биро у Бечу и Сремским Карловцима. [4]

Након што су патријарх Георгије и архитекта Николић, 31. марта 1892. године, потписали уговор о градњи, за предузимачке радове изабрани су Карл Лерер и Бела Пекло из Апатина. Тако је, већ у јуну 1892. године, почела изградња овог велелепног здања, која се даље одвијала импресивном брзином. Груби радови трајали су до јуна 1894. године, а коначно је завршен и опремљен 1896.

године. Планирано је да се према Дунаву подигне зидана ограда, а према тргу ограда са шипкама од кованог гвожђа. Изгледа да је, на патријархово инсистирање, предвиђени зид уступио место гвозденој огради. Већ следеће године, Николић је у Будимпешти, у име Карловачке митрополије, склопио уговор са фирмом *Egericomp*, која је у Патријаршију увела електрично осветљење. [5]

Године 1900. освештени су темељи Богословског семинара – интерната намењеног ученицима Богословије. Зграда је завршена 1901. године, док је своју намену почела да обавља 1904. године. Испред овог здања касније су постављене бисте истакнутих српских великодостојника и добротвора, међу којима су патријарх Георгије Бранковић и Сава Текелија, рад истакнутог вајара Ђорђа Јовановића.

Већ наредне, 1901. године започета је изградња зграде Народно-црквених фондова, познате као Народни дом, која је имала административно и саборско значење. У њој се налазила и Саборна дворана, као централно место за заседања и одлуке црквено-народних органа.

Убрзо након тога, 1903. године, подигнута је и зграда Семеништа манастирских питомаца, позната као „Стефанеум“, која је у функцију стављена 1908/1909. школске године. Овај објект је био важан за смештај и образовање монашких кандидата и младих богослова.

Поред Карловаца, значајна улагања извршена су и у другим местима: у Сомбору је подигнута нова Препарандија (1895), у Будиму и Новом Саду обновљени су владичански дворови, а обновљени су и бројни манастири Фрушке горе, што је допринело очувању духовне и културне баштине.

Овим деловањем патријарх Георгије Бранковић оставио је дубок траг у области просвете, архитектуре и црквене организације, постављајући темеље модернијег институционалног система у оквиру Карловачке митрополије.

Поред институционалног и просветног рада, патријарх Георгије Бранковић посебно се истакао као задужбинар који је значајна материјална средства усмеравао ка унапређењу школства, црквене организације и социјалне заштите. Његова делатност у овом погледу била је дугорочна и систематска, а не ограничена на појединачне прилике.

У више насеља – међу којима се издвајају Кулпин, Бело Брдо, Даљ и Сантово – сопственим средствима иницирао је или помогао изградњу школских објеката. На тај начин је директно допринео ширењу образовне мреже међу српским становништвом у различитим деловима Карловачке митрополије.

Посебно значајан био је његов рад на оснивању фондова намењених социјалној и образовној подршци. Тако је основао Фонд Светог Саве са почетним капиталом од 10.000

круна, као и Проповеднички фонд са 20.000 круна. Поред ових, постојале су и бројне мање задужбине које су служиле за помоћ свештенству, студентима и просветним установама.

Народно-црквени фондови, Сремски Карловци

Укупно посматрано, током његовог патријарховања улагања у црквено-просветне и културне сврхе достигла су изузетно висок износ, процењен на преко милион круна. Значајан допринос дао је и развоју фондова Карловачке и Новосадске гимназије, које је обогатио додатним средствима за унапређење наставе и инфраструктуре.

Патријарх је показивао интересовање и за културни и издавачки живот. Новчано је помагао часописе и културна гласила као што су „Бранково коло“, „Српски соко“ и „Српски пчелар“, чиме је доприносио развоју српске књижевности, јавне мисли и културног идентитета.

Године 1905. свечано је обележена педесетогодишњица његовог свештеничког рада. Поводом овог јубилеја објављена су и два монографска дела која су приказала његов живот и делатност,

а патријарх је том приликом добио и почасна признање Сремских Карловаца.

Поводом пола века свештеничке службе, патријарх Георгије Бранковић је проглашен за почасног грађанина Слободног и краљевског града Сомбора. У Повељи, која му је свечано уручена 18. октобра 1905. године, истакнуто је да је ово високо признање додељено као израз „неограничене хвале, дубоког поштовања и искрене љубави“, уз једногласну одлуку и опште одушевљење грађана, који су на тај начин желели да одају трајно признање његовом вишедеценијском духовном и националном раду. Јубилеј, који је у тадашњој штампи називан „полустолетна радосна годишњица“, свечано је

обележен широм Српске православне цркве и међу српским народом. Прославе су протекле у знаку захвалности и поштовања према патријарху Бранковићу, чији је полувековни свештенички рад оставио дубок траг у црквеном, просветном и националном животу. [6]

У знак признања за дугогодишњи рад и допринос, одликован је високим орденима, укључујући Велики крст Леополдова реда од аустроугарског цара Франца Јозефа I. Поред тога, носилац је и више других значајних одликовања, међу којима се издвајају Орден Светог Саве I реда, Орден Белог орла I степена и одликовање Кнежевине Црне Горе.

И поред значајних достигнућа, крај његовог патријарховања био је обележен политичким и црквено-народним тензијама. На Сабору 1907. године део посланика из редова Радикалне странке изнео је критике на његов рад, посебно у погледу управљања црквено-народним иметком. У политички обојеној атмосфери изражено је и очекивање да би патријарх требало да се повуче. Ипак, истовремено је имао и значајну подршку угледних српских личности, трговаца, добротвора и интелектуалаца, који су истицали његов допринос развоју школа, цркве и културних институција. Ове поделе одражавале су сложене односе унутар српског друштва тог периода. [7]

Патријарх Георгије Бранковић преминуо је 17. јула

1907. године. Сахрањен је у крипти Горње цркве у Сремским Карловцима, чиме је симболично заокружен његов животни пут у средишту црквене и културне историје Срба у Хабзбуршкој монархији. Од патријарха Георгија опростили су се царски представници из Беча, изасланици српског краља, сви епископи Карловачке митрополије, велики број свештеника и чак 10.000 грађана. [8]

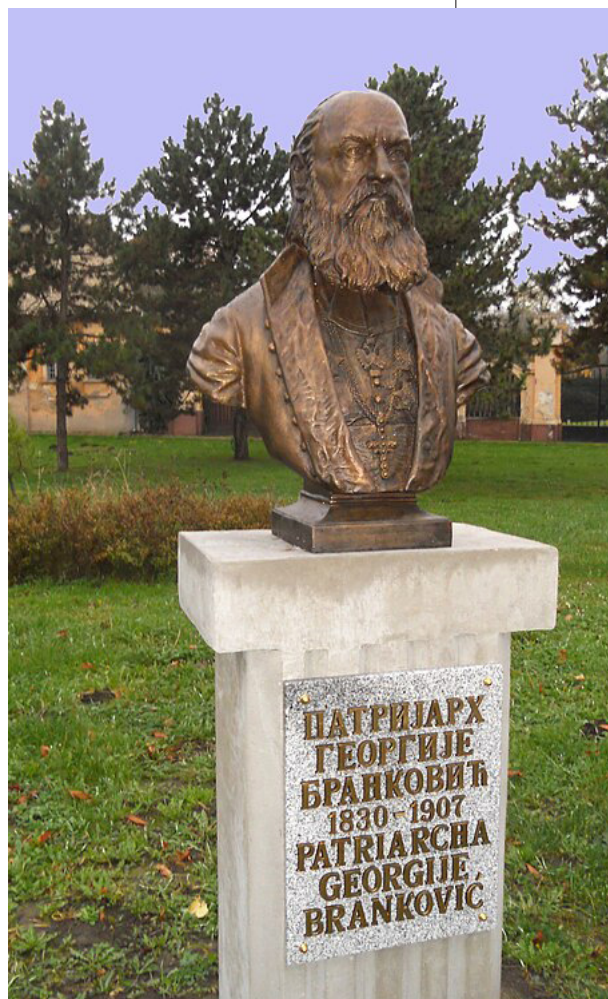
Његова делатност остаје трајно везана за развој школства, институционалну организацију цркве и очување националног идентитета, а историјска оцена његовог рада и данас је предмет различитих тумачења, од критичких до високо афирмативних.

Патријарх Георгије Бранковић припадао је генерацији која је стасала у духу славног Милетићевог доба, обележеног борбом за очување и

*Крипта Манастира Ваведења Пресвете Богородице,
Сремски Карловци*

унапређење српске народне, црквено-школске аутономије.

Његов животни пут и јавни рад, још од времена када је као прота сомборски учествовао у народном

Биста Георгија Бранковића у алеји великана у Кулину, откривена 2013. године, рад вајара Ђорђа Лазића- Ђајише

и црквеном животу, нераскидиво су повезани са том историјском епохом. Током пуних пет деценија био је сведок и активни учесник једног од најзначајнијих раздобља у историји Карловачке митрополије. На челу Српске православне цркве у Карловачкој митрополији патријарх Георгије Бранковић налазио се 17 година. Његово патријарашко управљање одвијало се у времену великих политичких и унутрашњих изазова, када је питање црквено-школске аутономије било праћено бројним спорењима и несагласностима. Због сложених прилика и трајних унутрашњих подела, његова мисија управљања Митрополијом била је изузетно захтевна, а очување јединства и стабилности представљало је један од највећих изазова његовог патријарашког мандата. [9]

Литература

1. Борозан, И. (2020). Стратегија репрезентације и портретне представе Георгија Бранковића. *Богословље и духовни живот Карловачке митрополије у оквиру 800 година аутокефалије Српске православне цркве: Зборник радова са научној скупа, Београд – Нови Сад, 16–17. децембар 2019* (књ. 3, стр. 173–188).
2. Петровић, Н. Д. (2005). *Патријарх Георгије Бранковић (1890-1907)*. Сремски Карловци: Српска православна богословија Светог Арсенија I Сремца
3. Петровић, Н. Д. (2006). *Патријарх Георгије Бранковић зајужбинар и приложник*. Сремски Карловци: Српска православна богословија Светог Арсенија I Сремца
4. Васић, П. (1978). Уметничка топографија Сремских Карловац. Нови Сад: Матица српска.
5. Власац, Г., Ерцеган, С., Ђурђев, П. (2022). Патријаршијски двор у Сремским Карловцима. Сремски Карловци: Српска православна црква православна Епархија сремска.
6. Равноплов. (2018). Сомборски прота – Српски патријарх (Георгије Бранковић). Доступно на: <https://www.ravnoplov.rs/somborski-prota-srpski-patrijarh-georgije-brankovic/>
7. Петковић, Г. (2006). Патријарх Георгије Бранковић. *Карловачке новине*, 87
8. Ерцеган, С. (2014). *Споменица Владицанства сремског*. Сремски Карловци: Српска православна Епархија сремска.
9. Петровић, Н. Д. (2007). *Патријарх Георгије Бранковић борба за очување народно-црквене аутономије*. Сремски Карловци: Српска православна богословија Светог Арсенија I Сремца

ПАТРИЈАРХ ЛУКИЈАН БОГДАНОВИЋ (1867–1913)

Лукијан (на крштењу Лазар) Богдановић рођен је 28. априла (10. маја) 1867. године у Баји, у угледној свештеничкој и грађанској породици. Његов отац Александар био је трговац, а мајка Милица, рођена Летић, потицала је из породице која је неговала црквену и просветну традицију. Основно и средње образовање стекао је у родном месту, након чега је богословију похађао у Сремским Карловцима, где је 1889. године и завршио. Паралелно је студирао право на Лицеју у Јегри, чиме је стекао шире хуманистичко и правничко образовање.

Замонашио се 16. јула 1891. године у манастиру Беочин, а пет дана касније рукоположен је за јерођакона у манастиру Раковац. Његов црквени успон био је изузетно брз: у октобру исте године, приликом освећења храма у Сремској Митровици, произведен је у чин протођакона, а за архиђакона у Даљу 1891. године за архиђакона. У карловачком Саборном храму, 1895. године, рукоположен је у чин презвитера синђела, да бих крајем године, на Светог Николу, произведен за протосинђела, а потом и архимандрита манастира Беочин.

Сва рукоположења извео је патријарх Георгије Бранковић, што сведочи о поверењу које је млади духовник уживао у највишим црквеним круговима. Лукијанов духови отац био је епископ темишварски, Никанор Поповић. [1]

Поред монашке службе, Лукијан Богдановић се бавио и просветним радом. Радио је као вероучитељ у више школа у Новом Саду, а потом и као катихета у Карловачкој гимназији. Био је и конзисторијални бележник, а уједно је

*Портрет патријарха Лукијана Богдановића
Урош Предић, уље на платну, 1925.*

учествовао у раду гимназијског патроната, што га је рано повезало са организацијом школства и црквене управе.

очување српског школског система у условима снажних политичких и националних притисака.

1908. године за администратора Митрополије, а те године сазван је и изборни сабор. Приликом гласања, вршачки

Поршреш паиријарх Лукијана Боџановића
Грамаиша паиријарха Георџија којом пошавља Лукијана Боџановића
за епископа будимског, 1898.
Архив Будимске епархије, Сенџандреја

За епископа будимског изабран је у децембру 1897. године, а хиротинисао га је патријарх Георгије Бранковић 1/13. марта 1898. године у Сремским Карловцима. [1] Као епископ показао је посебну посвећеност школству: значајно је унапређивао рад вероисповедних школа, обезбеђивао средства за њихово функционисање и био један од највећих приложника просветних фондова Карловачке митрополије. Његово деловање било је усмерено на

Убрзо је преузео и привремено управљање темишварском епархијом, показујући способност административног вођства у више црквених области. Након смрти патријарха Георгија Бранковића 1907. године, царском одлуком постављен је за администратора Карловачке митрополије, што га је довело у сам центар црквено-политичког живота. Наиме, након смрти патријарха Георгија Бранковића, епископ Лукијан Богдановић постављен је у априлу

епископ Гаврило Змејановић добио је 40 гласова, а епископ пакрачки 30 гласова. С обзиром на то да цар није прихватио резултате избора, сазван је 16. септембра још једно заседање на којем је изабран епископ бачки Митрофан Шевић. Међутим, епископ Шевић није прихватио избор, па је сазвано ново изборно заседање [2] Након сложених политичких и црквених комбинација и два поновљена гласања, епископ Лукијан Богдановић изабран је 9/22. септембра 1908.

*Инсталација патријарха Лукијана Боџановића у Доњој цркви
Сремски Карловци, 25. септембар 1908.
Музеј града Новог Сада*

године за митрополита-патријарха српског. Царска потврда овог избора уследила је исте године, након чега је и свечано устоличен у Сремским Карловцима.

У свом програмском говору указао је на унутрашње поделе и слабости које су оптерећивале црквени и народни живот, наглашавајући потребу за јединством и одговорношћу. С обзиром на то да се Саборни храм обнављао, свечано устоличење патријарха обављено је 25. септембра/8. октобра 1908. године у Цркви Светих апостола Петра и Павла у Сремским Карловцима. [1]

Из приступне беседе Па-

тријарха српског Лукијана:

“На пучини овој бесни, на велику жалост и грдну штету нашу, већ годинама непрекидна силна бура, узвитлана неповољним приликама, али признајемо искрено, и нашим ниским страстима, злбом, завишћу, мржњом, те отуда и неслогом. У нас је настао, оно што рече митроносни песник, *свѣтѣ у којем раѣује човек са човеком*.

По том узбурканом мору плови брод наше свете Цркве, који је остао смрћу блаженога Патријарха Георгија без свога крманоша. И ви позвасте мене, међу браћом млађега и мање искуснога, да ја узмем крму на броду Цркве

наше у руке своје, да га ја уведем у оно тихо пристаниште, у којем нема ни буре ни борбе, него има реда и рада, од којегависи живот и напредак свуда и свакад.

Ја примам, ево, крму брода наше свете Цркве у своје слабе руке и уздижем очи своје горе и молим се своме заштитнику, светоме оцу Николају, да он својим светим молитвама од Бога помогне да се угрожени брод наше Цркве спасе од силне буре и грдне напасти. Али, ако не чујете ви, чујем ја, где ми се јавља мој светитељ са својом мудрој поруком: размахните и ви, браћо, својим рукама, помозите сами, себи, па ће вам онда и Бог помоћи!

Помозите, дакле, прво ви, у Христу браћо, преосвештена господо Епископи, помозите и ви сви свештенослужитељи олтара Божјег, па онда и ви сви верни синови свете православне Цркве, који верујете у оно чему нас она учи и који сте се вером том до сада спасавали, да спасемо Цркву саму од беде и пропасти!" [3]

Као патријарх, Лукијан се суочио са изузетно сложеним околностима. Настојао је да уреди рад Светог архијерејског синода, чије надлежности су често биле нејасне и преклапале се са саборским одлукама. Реформама из 1911. године увео је прецизније организационо устројство Синода и унапредио

његово функционисање, када је изгласано „Устројство Светог Архијерејског Синода православне Српске митрополије карловачке. Осим тога, патријарх Лукијан је 1909. године основао синодски фонд, у који је, за синодске и црквено-просветне циљеве, прилагао 50.000 круна годишње. Исте године када је установљен делокруг рада Синода, донета је и „Уредба за дворско монашко свештенство у православној Митрополији карловачкој“, У складу са саборском одлуком, у статус придворног могао је бити примљен само академски образован монах, православне вере и српске народности. [4]

Крајем јануара 1909. Хрватско-славонско-далматинска влада одузела је право јавности Српској учитељској школи у Пакрацу, због чега је патријарх отпутовао у Загреб, након чега јој је то право враћено. Године 1912. нанет је велики ударац народно-црквеној аутономији, када је једном наредбом стављен ван снаге низ законских прописа који су регулисали њен живот и рад. Повод за овакав чин било је одбијање предлога да се, као помоћ патријарху, за послове архијерејезе креира место епископа суфрагана, јер је угарска влада намеравала да патријархово седиште премести у Будимпешту. Било је врло извесно да ће се оваква намера и остварити. У том случају седиште црквених власти, па и самог сабора, одржавале би се у Будимпешти, а патријарх би

могао „починити дела на која се не би усудио резидирајући у средини свога народа“. [5]

Савременици дворског калуђера, пречасног архимандрита беочинског, затим епископа будимског и православног архиепископа карловачког и митрополита и патријарха српског Лукијана Богдановића, забележили су да је доброта срца била главна његова особеност. Осим тога, красиле су га и друге хришћанске врлине: благост, човекољубље, милосрђе, родољубље, одговорност, пожртвовање и достојанствено држање. Имао је леп глас, а у Карловачкој богословији предавао је црквено појање. [6]

Посебно је био посвећен просветним установама. Обновio је и унапредио рад

Карловачке гимназије и Богословије, као и интернатске установе, а значајно је допринео и развоју манастирског школства. Основао је и подржавао фондове за црквено-просветне потребе, у које је лично улагао значајна средства, чиме је оставио снажан печат као добротвор и мецена. [7]

Његово време обележиле су и политичке тензије у оквиру Аустроугарске монархије, као и све јачи притисци на српску црквену аутономију. Упркос напорима да очува постојећа права, патријарх се често налазио у тешком положају између државних власти и захтева народа.

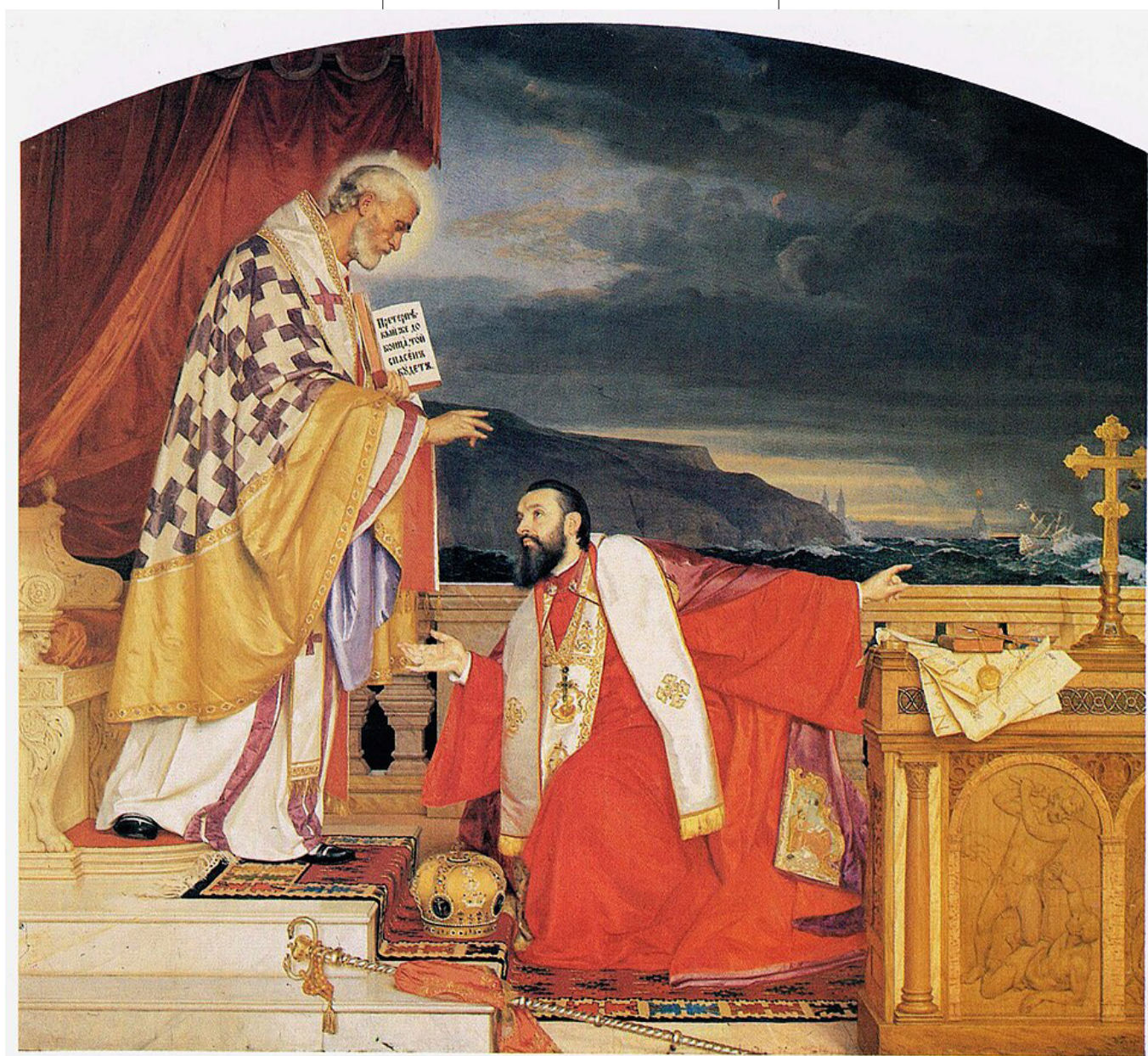
Године 1910. Урош Предић је за патријарха Лукијана

Богдановића насликао монументалну алегоријску композицију „Узбуркано море“. На слици је патријарх приказан како клечи у молитви пред Светим Николом, небеским заштитником своје породице. Светитељ је представљен у стојећем ставу, док патријарх пруженом руком моли за спас брода Српске православне цркве, који се на узбурканом Дунаву налази у опасности да потоне. Овај мотив представља јасну алузију на сложене политичке и друштвене прилике у Аустроугарској монархији, у којима се нашла Карловачка митрополија. У тмурној позадини композиције уздижу се торњеви карловачког Саборног храма, додатно наглашавајући духовни и историјски контекст

представљеног догађаја. Свесан тежине искушења, патријарх ницице упућује молитву Светом Николи, чије су речи биле исписане крупним словима на доњем делу оригиналног оквира слике: „Свјате Николаје, молисја ко Господу, јако да всјакога избавимсја обстојанија!“ Светитељ га благосиља десном руком, силазећи са мермерног престола, док у левој држи отворено Јеванђеље са речима:

„Претерпјевши до краја, тај ће се спасти“, чиме се наглашава хришћанска порука истрајности, наде и спасења. Иза патријарха налази се налоњ, изведен у облику ниског ормана, на коме су положене изгужване и поцепане царске привилегије, као симбол нарушених историјских права српског народа у Монархији. Испод њих су, у плитком рељефу, приказане старозаветне сцене Каиновог убиства

брата Авеља и обожавања златног телета. Ови библијски мотиви симболички упозоравају на раздор, мржњу, завист, духовно отпадништво и похлепу као узроке унутрашњих подела које онемогућавају сигурну пловидбу брода Српске цркве. Упркос драматичности читаве композиције, Предић оставља простор за наду. Изнад свих искушења и патријархових стрепњи победоносно се уздиже високи

Узбуркано море
Урош Предић, 1910.

блистави крст, симбол непоколебљиве вере и Божје промисли, који својом светлошћу надвладава буру и најављује коначну победу духовних вредности над земаљским искушењима. [8]

Патријархово противљење пресељењу седишта Патријаршије из Сремских Карловаца у Будимпешту, као и постављање за епископа будимског Георгија Зубковића, а не Георгија Видицког, кога су угари протежирали, умногосте је уздрмало поверење Бечког двора.

Трагичан крај његовог живота догодио се 19. августа (1. септембра) 1913. године, када је нестало током боравка у бањи Бад Гаштајн у Аустрији.

Убрзо након патријарховог нестанка почеле су да се шире бројне спекулације о могућим узроцима овог догађаја, укључујући наводе о његовим финансијским приликама, приватном животу и политичким опредељењима. У јавности се постепено стварала атмосфера сензационализма, која је читав случај претворила у предмет бројних нагађања и медијских интерпретација. Такав развој догађаја није допринео угледу ни Карловачке патријаршије ни српске политичке и друштвене елите у Хабзбуршкој монархији. У таквим околностима у великој мери је потиснута свест о чињеници да је реч о носиоцу једне од најзначајнијих црквених, а током дужег историјског периода и политичких функција

које су Срби имали у Монархији. Посебну тежину овом случају давала је и чињеница да је на патријарашки престо ступио већ са четрдесет и једном годином, као један од најмлађих поглавара Карловачке патријаршије. [9]

по свом животном искуству, образовању и погледима, у извесној мери разликовао од већине српских црквених великодостојника свога доба. Рођен у Баји, на простору данашње Мађарске, школовао се у српским и мађарским образовним установама, по-

РАСПОРЕД ПРИ ПОГРЕБУ ЊЕГОВЕ СВЕТОСТИ ПАТРИЈАРХА ЛУКИЈАНА

у недељу 20. октобра (2. новембра) 1913. год.

У суботу 19. окт. (1. нов.) звони први пут у 4 часа после подне на бденије у св. николајевском саборном храму. На друго звоно (у 4¼) преноси се тело блаженопокојног Патријарха Лукијана из двора у цркву.

У недељу у 8 часова у јутру звони први пут на св. литургију архијерејску.

У 10¼ часа долазак заступника Њег. Величанства у патријарашки двор.

У 10½ часова почиње опело. По свршеном опелу креће се спровод из св. николајевске саборне цркве за св. наведенску цркву главном улицом горе идући и то:

Црни крст и црквени барјаци, а са обе стране овога школски барјаци и то народних школа и вел. срп. гимназије карловачке. За овим ђаци основних школа, вел. срп. гимназије карловачке, стручне школе и богослови, све по шестору у реду.

Народ (мушки).

Градско поглаварство и кр. котар. суд. Чланови патроната и куратората гимназије овдашње и професорског тела.

Изабранства црквених и политичких опћина и школских завода и корпорација.

Изабранства жупанија и градова.

Чланови архијерејске конзисторије и митрополијског црквеног и школског савета.

Свештенство оба реда не у одежама.

Носиоци ордена блаженопокојника.

Ђаци обучени у стихаре са крстом, чираци и рипиде.

Носиоци дикирија и трикирија.

Ђакони обучени носе на јастучићима: панагије, архијерејску митру, штаку и св. евангелије.

Свештенство у одежама.

Архијереји у одежама и без одежа.

Носачи са мртвим телом. Поред сандука свештенство оба реда са свећама у рукама.

Заступник Његова Величанства.

Заступници високе владе и велики жупани.

Официрски збор.

Управа црквено-народних фондова и добара (асистенција).

Породица — најприснија.

Женске задруге.

Остали свет женски и мушки.

Патријарашки сеневофилак

Архијакон Иринеј.

Од самог почетка његовог монашког и епископског служења било је уочљиво да се,

казујући изузетан дар за стране језике. Значајан део живота провео је у Егру и Будиму, где

је, са само двадесет девет година, на препоруку свог ујака, патријарха Георгија Бранковића, изабран за епископа. И он и патријарх Георгије Бранковић трезвено су и реалистично сагледавали политичке околности у Хабзбуршкој монархији, свесни да су кључне одлуке о статусу и положају Срба доношене превасходно у Будимпешти и Бечу. Истовремено, препознавали су да Сремски Карловци више нису представљали неприкосновени политички и национални центар Срба у Монархији.

патријаршије задржало првенствено црквени значај. Оно је нарочито долазило до изражаја током заседања Народно-црквеног сабора, који је, посебно после 1869. године, све више постајао поприште унутрашњих политичких сукоба међу српским представницима. Такви сукоби значајно су ослабили српску политичку кохезију и умањили могућности за ефикасно заступање националних интереса у оквирима Хабзбуршке монархије. [10]

рубља, пронађени су у реци Ахе. Одређена је и награда у висини од 1.000 круна за оног ко пронађе тело патријарха. Његово тело је пронађено тек крајем октобра у реци, на удаљености од тридесетак километара од места нестанка. [1] Сахрањен је 2. новембра 1913. године у крипти храма заведења Пресвете Богородице (Горња црква) у Сремским Карловцима, поред патријарха Георгија Бранковића.

Пре преноса у Саборну цркву, посмртни остаци па-

*Сахрана патријарха Лукијана
Сремски Карловци, 2. новембар 1913.
Машина српска*

До краја XIX века Нови Сад и Загреб постали су снажнија политичка, привредна и културна средишта, док је седиште Карловачке

Вест о патријарховом нестанку стигла је у Карловце са дводневним закашњењем, а први трагови, делови кошуље са иницијалима Л. Б. и доњег

тријарха били су изложени у Патријаршијском двору, где су бројни верници и поштоваоци могли да му одају последњу почаст. Заупокојену

литургију у Саборном храму, уз саслужење великог броја свештеника, служио је епископ вршачки Гаврило, док су опело служили горњокарловачки епископ Михаило, бачки Митрофан и будимски Георгије.

Сахрани су присуствовали и бројни високи црквени и државни представници. У име митрополита београдског Димитрија присуствовали су архимандрит Платон Јовановић, потоњи епископ бањалучки, протојереј Михаило Поповић и протођакон Љубисав Поповић, док је митрополита дабробосанског Евгенија заступао протојереј Димитрије Јанковић. Цар Фрања Јосиф I (нем. *Franz Joseph I*) упутио је као свог изасланика царског и краљевског подмаршала Адолфа барона Ремена, заповедника загребачког војног корпуса, док је краља Србије представљао генерал

Божа Јанковић. Опелу су присуствовали и високи великодостојници Римокатоличке цркве, међу којима ђаковачки бискуп Иван Крапац, затим представници цивилних и војних власти, као и бројни чланови Заступничког и Великашког дома Угарског сабора. Својим присуством они су сведочили о угледу који је патријарх уживао како у црквеном, тако и у државним круговима Аустроугарске монархије. [11]

Патријарх Лукијан Богдановић био је носилац великог крста краљевског српског Ордена Светог Саве и краљевског саксонског Ордена Албрехта Побожног. [4]

Цео случај је, чини се, расветљен 1922. године када је архимандрит Георгије Видицки у „Патријаршијском гласнику“ изнео до тада непознате чињенице: Патријарх је јула 1913. године боравио

у Карлебаду, на поверљивом разговору са једним неименованим мађарским грофом, који је чврсто био убеђен да је Видицки, након неуспешног именовања за будимског епископа, био противник патријарха Богдановића. Том приликом гроф му је поверио угарске планове да се Лукијану Богдановићу по сваку цену „морално и физички“ онемогући даље обављање дужности. С обзиром да патријарх није пристајао на уцене, убиство патријарха постала једина опција.

Лукијан Богдановић остао је упамћен као последњи митрополит-патријарх Карловачке митрополије, која је након његове смрти убрзо престала да постоји, а 1920. године ушла у састав јединствене Српске православне цркве.

Литература

- Париповић, Д. (2024). Трагедија српског Архијереја. *Српски сион*, 1, 10-12.
- Петковић, Г. (2024). Осврт на лик и дело патријарха Богдановића са музеолошког аспекта. *Српски сион*, 1, 17-20.
- Петровић, Н. Д. (2013). *Патријарх Лукијан Богдановић Свештеномученик 1867/1908-1913*. Сремски Карловци: Српска православна епархија сремска.
- Ерцеган, С. (2014). *Споменица Владичанства сремског*. Сремски Карловци: Српска православна Епархија сремска.
- Петковић, Г. (2013). Лукијан Богдановић, последњи карловачки патријарх. *Кашапој изложбе*. Петроварадин: Музеј града Новог Сада.
- Николић, П. (2024). Срби, чувајте веру, обичаје и српски језик. *Српски сион*, 1, 13-16.
- Петковић, Г. (2006). Патријарх Лукијан Богдановић. *Карловачке новине*, 88.
- [8] Власац, Г., Ерцеган, С., Ђурђев, П. (2022). *Патријаршијски двор у Сремским Карловцима*. Сремски Карловци: Српска православна епархија сремска.
- Vasin, G. (2022). From Renaissance to the Precipice over the Ache: Patriarch Lukijan Bogdanović. *Истраживања*, (33), 107-117.
- Микавица, Д. Лемајић, Н. Васин, Г. Нинковић, Н. (2016). *Историја Срба у Хабзбуршкој монархији 1526–1918*, књ. 1, Нови Сад: Прометеј.
- Ерцеган, С. (2024). Загонетна смрт патријарха Лукијана: Тајна реке Ахе. *Српски сион*, 1, 21-23.

